

Dobromir Dziewulak*

Edukacja kulturalna w szkolnictwie wybranych państw europejskich

Cultural education at school in selected European countries: This paper presents an overview of cultural and artistic education in compulsory education in selected European countries, including Poland, Austria, Belgium, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Spain, and the UK. An attempt is made to define the concept of cultural education and to examine the place it has in the modern world. The review includes the issues related to cultural education as a compulsory school subject in primary and secondary schools in selected European countries. An analysis is made of school curricula, with special emphasis on cultural and artistic subjects. The context of the school organization systems and curricula, as well as the status of teachers in art school education and lifelong learning, was used to better exemplify the issues under consideration.

Słowa kluczowe: *kultura, oświata, szkoła, szkolnictwo obowiązkowe, edukacja kulturalna i artystyczna, Austria, Belgia, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Irlandia, Niemcy, Polska, Wielka Brytania*

Keywords: *culture, education, school, compulsory education, cultural and arts education, Poland, Austria, Belgium, Estonia, Finland, France, Greece, Spain, Ireland, Germany, United Kingdom*

* Doktor nauk humanistycznych, adiunkt Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego; e-mail: dobromir.dziewulak@uw.edu.pl.

Wstęp

Literatura związana z zagadnieniami edukacji kulturalnej jest wyjątkowo bogata, przy tym wieloaspektowa, a więc i system pojęciowy w tej dziedzinie pozostaje mocno zróżnicowany. W literaturze pedagogicznej i socjologicznej, a szczególnie w literaturze dotyczącej instytucji oświatowych i systemów szkolnych, można spotkać się z takimi terminami, jak: edukacja

kulturalna, edukacja kulturowa, edukacja dla kultury, edukacja w dziedzinie kultury, edukacja kulturalna i artystyczna, edukacja kulturalna i estetyczna, wychowanie estetyczne. Jednakże większość źródeł zwartych – w tym *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*¹ – wskazuje na dominację terminu edukacja kulturalna, gdzie edukacja (łac. *educatio* – wychowanie; *educio* – wyprowadzić, wyciągnąć, poprowadzić, wychować)² jest fundamentalnym pojęciem pedagogicznym obejmującym ogół wielowymiarowych działań oraz procesów służących wychowaniu i kształceniu osób czy grup społecznych, a kultura (łac. *colere* – uprawiać, pielęgnować, kształcić)³ najczęściej określa całość materialnego i duchowego dorobku ludzkości gromadzonego, utrwalanego, wzbogacanego i przekazywanego z pokolenia na pokolenie.

W potocznym znaczeniu termin edukacja kulturalna, a zwłaszcza przymiotnik „kulturalna”, może sugerować emocjonalny ładunek wartościująco-oceniający i stąd w języku polskim pojawiła się próba zamiany pojęcia edukacja kulturalna na terminy bardziej neutralne, jak edukacja kulturowa, edukacja dla kultury, edukacja w dziedzinie kultury. W praktyce oświatowej innych państw w użyciu jest pojęcie *cultural education* (ang.), *education culturelle* (fr.), *kulturelle Erziehung* (niem.), co wprost odpowiada polskiemu terminowi edukacja kulturalna. Gdy jednak próbujemy zdefiniować edukację kulturalną, okazuje się, że dotykamy niezwykle szerokiego wachlarza pojęciowego od wychowania estetycznego (przygotowanie wychowanka do odbioru wartości piękna) – do pedagogiki kultury (ujmowanie i przeżywanie dziedzictwa kulturowego). Od edukacji humanistycznej (wprowadzanie w kulturę zastaną, czyli w różne obszary wiedzy, norm, zachowań i postaw społecznych), poprzez edukację do kultury (kultura symboliczna wypełniająca obszar duchowy, świadomościowy, w którym człowiek zaczyna interpretować, rozumować, zastanawiać się i przeżywać nie tylko wytwory artystyczne, ale również religię i naukę), aż do edukacji artystycznej (kultura artystyczna, np. sztuki piękne: malarstwo, rzeźba, architektura, muzyka, taniec, teatr).

Na podstawie analizy dokumentów międzynarodowych organizacji UNESCO i Rady Europy można przyjąć, że we współczesnym świecie przez edukację kulturalną najczęściej rozumie się edukację artystyczną, edukację twórczą, edukację wdrażającą do samorozwoju człowieka i przygotowującą do umiejętności korzystania z ofert instytucji kultury, a także edukację ekspresji i odbioru sztuki.

¹ *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 1, Warszawa 2003, s. 923–930.

² *Ibidem*, s. 905.

³ *Wielka encyklopedia PWN*, t. 15, Warszawa 2003, s. 181–183.

Edukacja kulturalna w dobie globalizacji

Przemiany cywilizacyjne, odkrycia naukowe, wynalazki, rozwój przemysłowy i technologiczny oraz postępująca globalizacja spowodowały, że ogólnoświatowe tendencje gospodarcze, społeczne i kulturalne stały się dla poszczególnych państw wyznacznikiem kierunków ich rozwoju. Współczesny świat skurczył się tak bardzo, że najtrafniej nazywa go powszechnie używane określenie „globalna wioska”⁴. Zjawisko globalizacji stało się dominującą cechą końca XX wieku i dwóch pierwszych dekad początku XXI wieku. W latach 80. XX wieku globalizacja była postrzegana i rozumiana przede wszystkim jako upowszechnianie się konsumpcyjnego modelu życia. Dzisiaj zjawiska globalizacji możemy odnaleźć w światowej ekonomii, polityce, demografii, życiu społecznym i oczywiście w kulturze. Polegają one na rozprzestrzenianiu się analogicznych zjawisk, niezależnie od kontekstu geopolitycznego i stopnia rozwoju gospodarczego danego regionu. Choć zagadnienie globalizacji rozpatrywane jest najczęściej w aspekcie gospodarki, życia społecznego i kultury, to coraz wyraźniej analizowane zjawisko ma swoje odniesienie także i w oświacie. Skomplikowany system powiązań społecznych, gospodarczych, politycznych i kulturowych, wynikający z modelu współczesnego świata, wymusza na dzisiejszej oświacie realizację nowych celów edukacyjnych, zupełnie innych niż te, jakie znały starsze pokolenia. Od systemu kształcenia oczekujemy już nie tylko przekazywania wiadomości, ale także jej zrozumienia wraz z umiejętnością jej wykorzystania. Te postulaty dotyczą również edukacji kulturalnej, a świadomość jej znaczenia dla kształtowania rozumienia kultury i wrażliwości przyszłych pokoleń we współczesnym zglobalizowanym świecie potwierdza wiele międzynarodowych dokumentów, między innymi: konwencja ramowa Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa (Faro 2005 r.)⁵, konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (Paryż 2005 r.)⁶, rezolucja

⁴ Po raz pierwszy termin „globalna wioska” (ang. *global village*) został użyty przez kanadyjskiego teoretyka mediów i komunikacji H.M. McLuhana w 1962 r. w książce pt. *Galaktyka Gutenberga (The Gutenberg Galaxy)*. Opisuje w niej trend, w którym powszechne media elektroniczne obalają bariery czasowe i przestrzenne, umożliwiając ludziom swobodny dostęp do wiedzy i nieskrępowaną wymianę myśli na masową skalę.

⁵ *Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society*, <http://www.kpd.lt/uploads/Teises%20aktai/Konvencijos/Konvencija%20d%C4%97l%20kulturos%20paveldo%20vert%C4%97s%20visuomenei.pdf> [dostęp: 15 stycznia 2016 r.].

⁶ Konwencja UNESCO sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, <http://www.abc.com.pl/du-akt/-/akt/dz-u-2007-215-1585> [dostęp: 15 stycznia 2016 r.].

Parlamentu Europejskiego w sprawie studiów artystycznych w Unii Europejskiej (Parlament Europejski 2009 r.)⁷.

Gdyby jednak spojrzeć na problem edukacji kulturalnej z perspektywy europejskiej instytucji szkoły, przeanalizować programy nauczania i sposób ich realizacji, to dziedziną najczęściej nauczaną w szkołach obejmującą obszar szeroko rozumianej kultury jest „edukacja artystyczna i kulturalna”⁸. Jak wynika z analizy programów nauczania w państwach europejskich, celem dydaktyczno-wychowawczym tego przedmiotu szkolnego jest rozumienie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla życia człowieka, rozwijanie wiedzy i umiejętności artystycznych, udział w różnych formach tworzenia sztuki, dzielenie się doświadczeniami artystycznymi oraz kształtowanie u uczniów umiejętności wyrażania opinii na temat wytworów sztuki i kultury.

Kompetencje kluczowe a edukacja kulturalna

Dyskusja o tym, jak uczyć, aby dobrze nauczyć – odpowiadając jednocześnie i na potrzeby młodego pokolenia, i oczekiwania współczesności – trwa od wielu lat. Wyraźnym segmentem tej dyskusji w Europie są tzw. kompetencje kluczowe (*łac. competentia* – odpowiedniość, zgodność), rozumiane jako połączenie: wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji uważanych za niezbędne dla realizacji potrzeb samorealizacji, aktywnego obywatelstwa, integracji społecznej oraz zatrudnienia.

Kompetencje i ich katalog zdefiniowano prawie 10 lat temu w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompe-

⁷ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0153+0+DOC+XML+V0//PL> [dostęp: 15 stycznia 2016 r.].

⁸ *Biała Księga Komisji Europejskiej, A new impetus for European Youth*, Bruksela 2001, COM(2001) 681, wersja ostateczna; *Inwestowanie w młodzież i mobilizowanie jej do działania – strategia UE na rzecz młodzieży. Odnowiona otwarta metoda koordynacji na potrzeby wyzwań i możliwości stojących przed młodzieżą*, 2009, COM(2009) 200, wersja ostateczna; *Aktualizacja strategicznych ram współpracy europejskiej w dziedzinie kształcenia i szkolenia*, COM(2008) 865, wersja ostateczna; *Absolwent na rynku pracy – poradnik dla ucznia i nauczyciela*, ECORYS Polska Sp. z o.o. [brak roku wydania]; zalecenie z 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE); *Entrepreneurship 2020 Action Plan. Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe*, COM(2012) 795, wersja ostateczna; *2012 EU Youth Report, Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the renewed framework for European cooperation in the youth field; Nowe podejście do edukacji: Inwestowanie w umiejętności na rzecz lepszych efektów społeczno-gospodarczych*, COM(2012) 669, wersja ostateczna.

tencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE)⁹. Zalecenie to zawiera w załączniku zatytułowanym *Europejskie Ramy Odniesienia* wykaz kompetencji kluczowych niezbędnych współczesnemu człowiekowi w uczeniu się przez całe życie (określenie „ramy odniesienia” odnosi się do priorytetów, orientuje na to, co niezbędne w edukacji pojmowanej jako niekończący się proces – zmienny i dynamiczny). *Europejskie Ramy Odniesienia* wymieniają osiem kompetencji kluczowych¹⁰, wśród których znalazła się także kompetencja z obszaru kultury (świadomość i ekspresja kulturalna). W przywołanym dokumencie jest ona pojmowana jako twórcze wyrażanie idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem artystycznych środków wyrazu, w tym muzyki, sztuk teatralnych, literatury i sztuk wizualnych. Samo pojęcie świadomości i ekspresji kulturalnej odnosi się do kategorii wiedzy, umiejętności i postaw kształtowanych u ucznia w procesie nauczania-uczenia się. W obszarze wiedzy mamy na myśli znajomość najważniejszych dzieł kultury, świadomość lokalnego, narodowego i europejskiego dziedzictwa kulturalnego oraz jego miejsca w świecie i wynikającego stąd kształtowania postaw poszanowania między innymi dla odrębności narodowych. Oprócz wiedzy ważną kategorią są oczekiwane umiejętności i postawy ucznia, jakimi powinien się charakteryzować w obszarze świadomości i ekspresji kulturalnej. Należą do nich między innymi zarówno wrażliwość i przyjemność wynikająca z odbioru dzieł sztuki i widowisk, jak i potrzeba oraz odwaga wyrażania siebie poprzez różnorodne środki wyrazu z wykorzystaniem wrodzonych zdolności. Ważnymi umiejętnościami nabywanymi przez ucznia powinna być kreatywność oraz chęć pielęgnowania zdolności estetycznych przez udział w szerokim życiu kulturalnym, a także rozpoznawanie i wykorzystywanie społecznych i ekonomicznych szans w działalności kulturalnej.

Edukacja kulturalna w wybranych państwach

W powszechnym pojęciu kultury wyodrębniamy wiele obszarów, takich jak humanizm, nauka, wolność, demokracja, sprawiedliwość, rodzina, moralność, sztuka, religia, filozofia, ekonomia, ekologia i oczywiście edukacja.

⁹ [Http://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=pl](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=pl) [dostęp: 15 stycznia 2016 r.].

¹⁰ Osiem kompetencji kluczowych to: (1) porozumiewanie się w języku ojczystym, (2) porozumiewanie się w językach obcych, (3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, (4) kompetencje naukowo-techniczne, (5) kompetencje informatyczne, (6) umiejętność uczenia się, (7) kompetencje społeczne i obywatelskie – inicjatywność i przedsiębiorczość, (8) świadomość i ekspresja kulturalna.

Kilkunastoletni okres szkolnej edukacji jest dla młodego człowieka czasem kształtowania osobowości, postaw i określania priorytetów, a dla władz oświatowych – niezwykle okazją do ukształtowania pokoleń zainteresowanych, rozumiejących i poznających swoje miejsce w kulturze. Świadome osadzenie w kulturze, rozumienie i umiejętność czerpania z niej, przy wykorzystaniu narzędzi będących w dyspozycji państwa, jakim jest szkolnictwo obowiązkowe, zdecydowanie ułatwiłoby proces asymilacji młodego pokolenia w środowisko społeczne, zawodowe i kulturowe państwa. Jak zatem w szkolnictwie obowiązkowym programy nauczania i podejmowane rozwiązania szkolne oraz pozaszkolne odnoszą się do edukacji kulturalnej? Czy i jak uczy się o kulturze? Czy możemy mówić o jakimś wspólnym modelu w edukacji kulturalnej?

Próbę odpowiedzi na powyższe pytania przedstawiono na podstawie przeglądu problematyki związanej z edukacją kulturalną realizowaną na poziomie obowiązkowej szkoły podstawowej i średniej – ISCED 1 i ISCED 2¹¹ w wybranych państwach europejskich. Wyboru państw dokonano na podstawie zróżnicowania językowo-kulturowego (np. Austria i Niemcy; Belgia i Francja; Irlandia i Wielka Brytania), geograficznego (np. Estonia i Finlandia; Grecja; Hiszpania) oraz na podstawie doboru różnych systemów organizacji szkolnictwa (np. Wielka Brytania, Francja, Finlandia). Porównawczy przegląd rozpoczęto systemem edukacyjnym w Polsce. Analizie poddano szkolne programy nauczania ze szczególnym uwzględnieniem przedmiotów o charakterze kulturalnym i artystycznym. Dla lepszej egzemplifikacji stosowanych rozwiązań omawiane zagadnienia osadzono w kontekście organizacji ustrojów szkolnych, programów nauczania i miejsca nauczyciela przedmiotów artystycznych w edukacji szkolnej i kształceniu ustawicznym

Polska

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

Obowiązek nauki i obowiązek szkolny reguluje w Polsce ustawa zasadnicza i ustawa o systemie oświaty.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, ze zm.) w rozdziale II „Wolności prawa i obowiązki człowieka i obywatela” w art. 70 stwierdza: *1. Każdy ma prawo do nauki. Nauka do*

¹¹ ISCED to Międzynarodowa Standardowa Klasyfikacja Kształcenia (*International Standard Classification of Education*) opracowana przez UNESCO dla potrzeb ujednolicenia i usystematyzowania nazewnictwa poziomów edukacyjnych występujących w różnych krajach. Kodem ISCED 1 określa się poziom kształcenia podstawowego lub pierwszy etap edukacji podstawowej, ISCED 2 – szkołę średnią pierwszego stopnia, a ISCED 3 – szkołę średnią drugiego stopnia.

18 roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonywania obowiązku szkolnego określa ustawa.

Formy spełniania obowiązku szkolnego reguluje ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2004, nr 256, poz. 2572, ze zm.) oraz ustawa z 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 56, poz. 458). W jej art. 15 ust. 2 czytamy: *Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 6 lat, oraz trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia.*

Ustawa określiła też możliwość wcześniejszego rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, jeżeli rodzice dziecka wystąpią z takim wnioskiem. Naukę w szkole podstawowej może rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 5 rok życia, jeżeli wykazuje psychofizyczną dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej. Decyzję o wcześniejszym przyjęciu dziecka do szkoły podstawowej podejmuje dyrektor szkoły po zasięgnięciu opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, natomiast decyzję w sprawie odroczenia obowiązku szkolnego podejmuje dyrektor publicznej szkoły podstawowej, w obwodzie której dziecko mieszka, po zasięgnięciu opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Szczegółowe kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- szkoła podstawowa (podzielona na dwa etapy edukacyjne)
 - I etap edukacyjny, obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej – edukacja wczesnoszkolna (wiek ucznia 6–9 rok życia),
 - II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej (wiek ucznia 9–12 rok życia),
- szkoła średnia I stopnia – gimnazjum (wiek ucznia 12–15 rok życia).

W Polsce w roku szkolnym 2015/2016 mamy zatem do czynienia z ustawową realizacją dwóch obowiązków:

- ustawowym 10-letnim obowiązkiem szkolnym trwającym od 6 roku życia do ukończenia gimnazjum obejmującym szkołę podstawową i gimnazjum (od roku szkolnego 2016/2017 obowiązek szkolny obejmie uczniów od 7 roku życia do ukończenia gimnazjum)¹² oraz
- konstytucyjnym obowiązkiem nauki trwającym do 18 roku życia.

¹² Ustawa z 29 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2016, poz. 35) zawiera, w szczególności:

- a) obowiązek szkolny od 7 roku życia,
- b) prawo rodziców do zdecydowania o podjęciu przez dziecko edukacji szkolnego od 6 roku życia,
- c) obowiązek odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego przez dziecko 6-letnie,

Obowiązek szkolny spełnia się więc przez uczęszczanie do szkoły podstawowej i gimnazjum, publicznych albo niepublicznych, a po ukończeniu gimnazjum podlega się obowiązkowi nauki, który spełnia się przez:

- uczęszczanie do publicznej lub niepublicznej szkoły ponadgimnazjalnej,
- uczęszczanie na zajęcia realizowane w formach pozaszkolnych w placówkach publicznych i niepublicznych posiadających odpowiednią akredytację (szkoły dla dorosłych, placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego, ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego),
- uczęszczanie na zajęcia realizowane w ramach działalności oświatowej prowadzonej przez osoby prawne lub fizyczne,
- realizowanie przygotowania zawodowego u pracodawcy.

Uczeń, który ukończył szkołę ponadgimnazjalną przed ukończeniem 18 roku życia, może również spełniać obowiązek nauki przez uczęszczanie do szkoły wyższej.

Odpowiedzialność za koordynowanie polityki oświatowej ponosi minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Polityka oświatowa całego państwa jest przygotowywana i wdrażana centralnie, natomiast zarządzanie oświatą oraz kierowanie szkołami, przedszkolami i innymi placówkami oświatowymi jest zdecentralizowane. Uprawnienia w zakresie zarządzania przedszkolami i szkołami podstawowymi (a od roku szkolnego 1999/2000 także gimnazjami) zostały przekazane gminom. Zarządzanie szkołami ponadgimnazjalnymi, artystycznymi oraz specjalnymi zostało przekazane powiatom jako ich statutowy obowiązek. Natomiast województwa samorządowe prowadzą jedynie szkoły o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym¹³. Do zadań własnych powiatu należy zakładanie i prowadzenie

d) zniesienie obowiązku odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego przez dziecko 5-letnie,

e) wydłużenie terminu możliwości funkcjonowania oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych do dnia 1 września 2019 r.,

f) wzmocnienie roli kuratora oświaty w kształtowaniu sieci przedszkoli i planu sieci szkół, w tym przywrócenie obowiązku uzyskiwania pozytywnej opinii organu nadzoru pedagogicznego w przypadku likwidacji szkoły lub placówki prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego.

¹³ [https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Polska:Zarz%C4%85dzanie_i_kierowanie_edukacj%C4%85_na_szczeblu_lokalnym_\(szczebel_gminy_i_powiatu\)_i/lub_instytucjonalnym_\(szko%C5%82%C4%85/plac%C3%B3wk%C4%85_o%C5%9Bwiatow%C4%85/uczeln%C4%85\)](https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Polska:Zarz%C4%85dzanie_i_kierowanie_edukacj%C4%85_na_szczeblu_lokalnym_(szczebel_gminy_i_powiatu)_i/lub_instytucjonalnym_(szko%C5%82%C4%85/plac%C3%B3wk%C4%85_o%C5%9Bwiatow%C4%85/uczeln%C4%85)) [dostęp: 15 stycznia 2016 r.].

publicznych szkół podstawowych specjalnych i gimnazjów specjalnych, szkół ponadgimnazjalnych, w tym z oddziałami integracyjnymi, szkół sportowych i mistrzostwa sportowego oraz placówek, z wyjątkiem szkół i placówek o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym¹⁴. Do zadań własnych gminy należy zakładanie i prowadzenie publicznych przedszkoli, w tym z oddziałami integracyjnymi, i przedszkoli specjalnych, szkół podstawowych oraz gimnazjów, w tym z oddziałami integracyjnymi, z wyjątkiem szkół podstawowych specjalnych i gimnazjów specjalnych, szkół artystycznych oraz szkół przy zakładach karnych, zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich¹⁵.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Cele kształcenia i wychowania na poszczególnych etapach edukacji realizowane są na bazie podstawy programowej dla szkoły podstawowej dla klas I–III i klas IV–VI. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla klas I–III realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego, w którego zakres wchodzi: edukacja polonistyczna, edukacja społeczna (z etyką), edukacja przyrodnicza, edukacja matematyczna, edukacja muzyczna, edukacja plastyczna, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla klas IV–VI realizowana jest w formie kształcenia przedmiotowego: język polski, język obcy nowożytny, muzyka, plastyka, historia i społeczeństwo, przyroda, matematyka, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne, etyka. Podobnie zbudowana jest podstawa programowa kształcenia ogólnego w gimnazjum, która też przewiduje kształcenie przedmiotowe, a w nim następujące przedmioty: język polski, języki obce nowożytne, muzyka, plastyka, historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, biologia, chemia, fizyka, matematyka, informatyka, wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa, etyka. Przedmioty uzupełniające nauczane w gimnazjum to zajęcia artystyczne, zajęcia techniczne¹⁶.

Tak więc edukacja artystyczna i kulturalna na poziomie ISCED 1 i ISCED 2 realizowana jest w polskim systemie oświaty jako edukacja muzyczna, edukacja plastyczna (w szkole podstawowej w klasach I–III) oraz muzyka i plastyka (w szkole podstawowej w klasach IV–VI i w gimnazjum). Zajęcia artystyczne jako przedmiot uzupełniający mogą stanowić

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/podstawa_programowa_do_ponadgimnazjalnych.pdf [dostęp: 15 stycznia 2016 r.].

bardzo dobrą propozycję rozwijania uzdolnień artystycznych uczniów. Najczęściej są to dodatkowe zajęcia muzyczne lub plastyczne, ale mogą to być zajęcia uwzględniające ich indywidualne sugestie. Propozycją może być nauka gry na gitarze czy na perkusji, zajęcia wokalne lub w przypadku zajęć plastycznych nauka grafiki komputerowej, malarstwo lub warsztaty tworzenia biżuterii artystycznej. Innym wariantem zajęć artystycznych mogą być np. warsztaty teatralne lub filmowe.

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 polskie programy nauczania, podobnie jak w większości krajów europejskich, wskazują między innymi: na umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką polskie i europejskie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła.

Zakładana liczba godzin lekcyjnych przeznaczanych w klasach I–III i IV–VI szkoły podstawowej na przedmioty z dziedziny edukacji plastycznej i muzycznej wynosi co najmniej po 90 godzin z każdego przedmiotu. Uczeń gimnazjum podczas swojej trzyletniej nauki powinien mieć zorganizowane przynajmniej: 30 godzin muzyki, 30 godzin plastyki i 60 godzin zajęć artystycznych w modułach 30-godzinnych do wyboru¹⁷.

Oprócz zajęć przedmiotowych i interdyscyplinarnych z obszaru edukacji artystycznej i kulturalnej nauczyciel może zrealizować program wizyt uczniów w miejscach związanych z kulturą (zabytki, muzea, galerie sztuki, teatry, sale koncertowe) oraz rozwijać ideę włączania artystów do projektów szkolnych (przedstawienia, tematyczne wystawy fotografii i malarstwa).

Z przedmiotów artystycznych uczniowie podlegają ocenianiu kształtującemu¹⁸ i sumującemu¹⁹. Kryteria oceniania postępów w nauce z tych przedmiotów opracowują sami nauczyciele – indywidualnie lub jako grono pedagogiczne. W Polsce w nauczaniu zintegrowanym w klasach I–III szko-

¹⁷ Informacja o projekcie ramowego planu nauczania w szkole podstawowej i gimnazjum, <http://www.nowaera.pl/artykuly/informacja-o-projekcie-ramowego-planu-nauczania-w-szkole-podstawowej-i-gimnazjum.html> [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

¹⁸ Ocenianie kształtujące ma na celu dostarczenie uczniowi informacji zwrotnych dotyczących procesu dydaktycznego w trakcie jego trwania.

¹⁹ Ocenianie sumujące potwierdza i określa stopień, w jakim uczniowie osiągnęli założone i oczekiwane cele dydaktyczne.

ły podstawowej ustala się jedną roczną ocenę klasyfikacyjną z zajęć edukacyjnych i roczną ocenę klasyfikacyjną z zachowania – nauczyciele stosują przy ocenianiu postępów ucznia oceny opisowe. W klasach IV–VI i w gimnazjum stosuje się liczbową skalę ocen: 6 (stopień celujący), 5 (stopień bardzo dobry), 4 (stopień dobry), 3 (stopień dostateczny), 2 (stopień dopuszczający), 1 (stopień niedostateczny)²⁰. Przy ustalaniu oceny z wychowania fizycznego, techniki, zajęć technicznych, plastyki, muzyki i zajęć artystycznych bierze się w szczególności pod uwagę wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki tych zajęć.

Począwszy od klasy IV szkoły podstawowej oceny z zachowania ustala się według następującej skali: wzorowe, bardzo dobre, dobre, poprawne, nieodpowiednie, ganne.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Kształcenie nauczycieli odbywa się na poziomie szkolnictwa wyższego (studia pierwszego i drugiego stopnia, jednolite studia magisterskie, studia podyplomowe). Studia licencjackie przygotowują do pracy w przedszkolach i szkołach podstawowych, natomiast studia magisterskie do pracy w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych. Oprócz kształcenia ogólnego i merytorycznego przyszłych nauczycieli obowiązuje przygotowanie pedagogiczne.

Edukacja artystyczna w klasach I–III szkoły podstawowej realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych. Program kształcenia przyszłych nauczycieli przewiduje obowiązkowe przygotowanie do nauczania dwóch przedmiotów: sztuki plastyczne i muzyka. Przedmioty teatr i taniec nie są obowiązkowe. Na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia (ISCED 2) lekcje powinny być prowadzone przez nauczycieli przedmiotowych, jednakże często nauczycielami przedmiotów artystycznych są osoby, dla których jest to specjalność dodatkowa.

Ważnym fragmentem edukacji kulturalnej w Polsce jest szkolnictwo artystyczne, które umożliwia szczególnie uzdolnionym artystycznie dzieciom i młodzieży zindywidualizowane kształcenie w poszczególnych dziedzinach sztuki.

Szkolnictwo artystyczne tworzy niemal 1000 szkół i placówek artystycznych oraz 19 uczelni, w których kształcą się odpowiednio prawie 100 tys. uczniów i ponad 16 tys. studentów (dane za rok szkolny 2015/2016)²¹.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz.U. poz. 843.

²¹ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/uczniowie-i-studenci/szkoly-artystyczne.php> [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

Szkolnictwo artystyczne nadzorowane jest przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i tworzy odrębny system kształcenia w stosunku do systemu kształcenia ogólnego. Wśród typów szkół artystycznych I i II stopnia znajdują się szkoły prowadzące wyłącznie kształcenie w zakresie przedmiotów artystycznych oraz szkoły, w których uczniowie mogą realizować także obowiązek szkolny oraz obowiązek nauki. Podstawy programowe kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego określa Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, natomiast kształcenie ogólne realizowane jest według podstaw programowych dla szkoły podstawowej, gimnazjum oraz liceum wydawanych przez Ministra Edukacji Narodowej. Szkoły artystyczne kształcą w następujących zawodach: aktor cyrkowy, aktor scen muzycznych, animator kultury, bibliotekarz, muzyk, plastyk, tancerz²². Na zakończenie nauki w każdym typie szkoły artystycznej (oprócz szkoły muzycznej I stopnia i ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia) uczeń zdaje egzamin dyplomowy, potwierdzający jego umiejętności.

System szkolnictwa artystycznego tworzą, oprócz szkół i uczelni artystycznych, placówki, takie jak ogniska artystyczne, oraz bursy, czyli placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania.

Austria

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

Obowiązek szkolny w Austrii wynosi 9 lat i rozpoczyna się w 6 roku życia.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

1. Szkoła podstawowa (ISCED 1) (*Volksschule* lub *Grundschule*) – wiek ucznia 6–10 lat.
2. Szkoła średnia I stopnia (ISCED 2) – wiek ucznia 10–14 lat.
 - szkoła podstawowa – poziom wyższy (*Volksschule*),
 - szkoła ogólnokształcąca średnia I stopnia – (*Hauptschule*),
 - szkoła ogólnokształcąca średnia o profilu akademickim – pierwszy stopień (*Allgemein bildende höhere Schule*).
3. Klasa IX – wiek od 14 roku życia.
 - szkoła politechniczna prowadząca wstępne roczne kształcenie zawodowe, tzw. rok przedzawodowy (*Polytechnische Schule*) lub dowolna inna szkoła średnia II stopnia.

²² *Ibidem*.

Dzieci rozpoczynające naukę w szkole podstawowej muszą ukończyć 6 rok życia do 1 września roku, w którym rozpoczynają I klasę. Dzieci urodzone między 1 września i 31 grudnia mogą rozpocząć naukę wcześniej, jeżeli są dostatecznie dojrzałe umysłowo i fizycznie. Przejście do szkoły średniej I stopnia wymaga ukończenia z pozytywnymi ocenami IV klasy szkoły podstawowej. Do *Allgemein bildende höhere Schule* przyjmuje się na podstawie wyników w nauce lub wyników sprawdzianu wstępnego. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne we wszystkich szkołach, z wyjątkiem szkół prywatnych.

W Austrii odpowiedzialność za uchwalanie i wdrażanie przepisów prawnych jest podzielona między federację i kraje związkowe (landy). Szczebel federalny wyznacza ogólne ramy prawne, natomiast wdrażaniem szczegółowych przepisów zajmują się parlamenty landów. Wszelkie aspekty dotyczące organizacji struktur szkolnych, procesu kształcenia, wynagrodzenia i uprawnień emerytalnych nauczycieli uchwalane są na szczeblu federalnym. Landy odpowiadają głównie za zapewnienie kadry nauczycielskiej oraz wspierają finansowo gminy w budowaniu i prowadzeniu placówek szkolnictwa obowiązkowego.

Odpowiedzialność za kształcenie i zdobywanie kwalifikacji rozdzielone jest między różne podmioty. Nadzór administracyjny nad szkolnictwem podstawowym, średnim oraz kolegiami nauczycielskimi sprawuje Federalne Ministerstwo ds. Edukacji i Kobiet (*Bundesministerium für Bildung und Frauen*)²³. Za szkolnictwo wyższe odpowiada Federalne Ministerstwo Nauki i Badań (*Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft*)²⁴. Federalne instytucje związane z gospodarką oraz partnerzy społeczni (reprezentanci pracowników i pracodawców federalnych oraz regionalnych ciał doradczych, reprezentujących podmioty zapewniające naukę rzemiosła) odpowiedzialni są za kwalifikacje uzyskiwane w ramach szkoleń zawodowych prowadzonych przez firmy, a Federalne Ministerstwo Zdrowia (*Bundesministerium für Gesundheit*)²⁵ odpowiada za uzyskiwanie kwalifikacji w ramach szkoleń zawodowych dla zawodów medycznych (poza lekarskimi). Kształcenie zawodowe w Austrii prowadzą zarówno szkoły, jak i organizacje pracodawców. Jednym ze sposobów zdobycia kwalifikacji zawodowych jest udział w szkoleniu prowadzonym przez firmę i jednocześnie uczęszczanie do szkoły zawodowej w niepełnym wymiarze godzin. Innym jest uczestniczenie wyłącznie w zajęciach oferowanych przez szkoły zawodowe.

²³ <https://www.bmbf.gv.at/> [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

²⁴ <http://www.bmwf.gv.at/Seiten/default.aspx> [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

²⁵ <http://www.bmg.gv.at/home> [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Ramowy program nauczania powstaje na podstawie projektów opracowywanych przez grupy robocze ds. programów nauczania, konsultacji z organami edukacyjnymi na szczeblu landów i okręgów oraz organizacjami i związkami nauczycielskimi. Choć ramowy program i listę podręczników zatwierdza Federalne Ministerstwo ds. Edukacji i Kobiet, to szkoły mają pełną swobodę w dostosowywaniu programu nauczania do lokalnych potrzeb, a wybór podręczników zależy od decyzji nauczycieli. Podobnie jest z przedmiotami artystycznymi i kulturalnymi.

Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej i średniej są: język niemiecki, nowożytny język obcy, religia, historia, geografia, biologia, matematyka, prace ręczne i techniczne, wychowanie fizyczne, bezpieczeństwo drogowe oraz przedmioty artystyczne i kulturalne.

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 austriackie programy wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką austriackie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła.

W austriackim szkolnictwie wśród konkretnych przedmiotów w obszarze edukacji artystycznej i kulturalnej znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne, muzyka, rękodzieło,
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: taniec,
- w ramach fakultetów: teatr, sztuki medialne.

W przedmiotach artystycznych uczniowie podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. Kryteria oceniania postępów w nauce z tych przedmiotów opracowują sami nauczyciele – indywidualnie lub jako grono pedagogiczne. W Austrii nauczyciele na poziomie ISCED 1 i ISCED 2 stosują przy ocenianiu postępów ucznia (także przedmiotów artystycznych i kulturalnych) liczbową skalę ocen od 1 do 5 (tabela 1).

Minimalna roczna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej w pierwszych 10 latach nauki na poziomach ISCED 1 i 2 oscyluje od 100 godz. (w pierw-

Tabela 1. Skala ocen stosowana w szkolnictwie w Austrii w odniesieniu do polskiego systemu oceniania*

Austriacki system oceniania		Polski system oceniania
symbol	opis	ocena i opis
1	bardzo dobry	5 (bardzo dobry)
2	dobry	4 (dobry)
3	zadowalający	3 (dostateczny)
4	dostateczny	2 (dopuszczający)
5	niedostateczny	1 (niedostateczny)

* Wszystkie tabele w tym artykule opracował autor.

szym roku nauki) do 190 godz. w (piątym i szóstym roku nauki). Austria pod względem liczby obowiązkowych godzin przeznaczonych na edukację artystyczną i kulturalną, przy średniej europejskiej wynoszącej ok. 20–75 godz. rocznie, znajduje się w czołówce państw europejskich. Charakterystyczne jest również to, że edukacja artystyczna i kulturalna realizowana jest jako kształcenie interdyscyplinarne w formie ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami. Zgodnie z zarządzeniem federalnych władz oświatowych w sprawie nauczania metodą projektów (*Grundsatzlerlass zum Projektunterricht*)²⁶ władze oświatowe wskazują i zalecają tworzenie takiego środowiska pracy dydaktyczno-metodycznej dla wszystkich przedmiotów, aby ułatwić szersze wprowadzenie kształcenia interdyscyplinarnego ze szczególnym uwzględnieniem edukacji artystycznej i kulturalnej.

Dodatkowo szkoła otrzymuje wsparcie w ramach kształcenia równoległego, w którym duże znaczenie odgrywa eksperckie centrum edukacji artystycznej i kulturalnej – EDUCULT²⁷. Centrum prowadzi badania w zakresie szkolnej i pozaszkolnej edukacji kulturalnej, realizuje kulturalne projekty i programy edukacyjne, organizuje sympozja, konferencje i warsztaty, ułatwia kontakty i dostęp do sieci lokalnych i międzynarodowych instytucji artystycznych.

²⁶ Grundsatzlerlass zum Projektunterricht Wiederverlautbarung der aktualisierten Fassung Geschäftszahl: 10.077/5-I/4a/2001, https://www.bmbf.gv.at/ministerium/rs/2001_44.html; https://www.vdloe.at/wien/recht/download/rs1992_400.pdf [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

²⁷ <http://educult.at/> [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

Oprócz zajęć przedmiotowych i interdyscyplinarnych z obszaru edukacji artystycznej i kulturalnej austriackie szkoły realizują program wizyt uczniów w miejscach związanych z kulturą (zabytki, muzea, galerie sztuki, teatry, sale koncertowe) oraz rozwijają ideę włączania artystów do projektów szkolnych (przedstawienia, tematyczne wystawy fotografii i malarstwa). Instytucją wspierającą takie działania jest KulturKontakt Austria (KKP)²⁸. Jest to organizacja *non-profit*, współpracująca z Federalnym Ministerstwem ds. Edukacji i Kobiet. Podstawowymi celami KKP są:

- realizacja głównych zasad federalnej polityki oświatowej i kulturalnej ze szczególnym udziałem kształcenia ustawicznego,
- ułatwianie równego dostępu do edukacji, kultury i sztuki,
- promocja wymiany i współpracy między instytucjami edukacyjnymi Austrii i państw Europy Południowo-Wschodniej i Wschodniej,
- wspieranie współpracy między szkołami i instytucjami kulturalnymi w Austrii.

W Austrii edukacja artystyczna i kulturalna oprócz zajęć szkolnych prowadzona jest także w ramach zajęć pozalekcyjnych. Jedną z najpopularniejszych form jest edukacja muzyczna realizowana między innymi w szkołach muzycznych (*Musikschulen*) finansowanych przez władze lokalne. Program *Musikschulen* obejmuje edukację muzyczną, naukę gry na instrumentach muzycznych, a niektóre placówki rozszerzają program o zajęcia teatralne i taneczne.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Wszyscy nauczyciele przedmiotów zintegrowanych oraz przedmiotów artystycznych, aby uzyskać prawo do nauczania, muszą uzyskać zawodowe uprawnienia pedagogiczne związane z nauczaniem przedmiotami artystycznymi. Zawodowi artyści, ludzie sztuki i kultury, którzy chcieliby nauczać specjalistycznych przedmiotów z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej, muszą ukończyć kształcenie dające uprawnienia kwalifikacji pedagogicznych. W kształceniu nauczycieli przedmiotów zintegrowanych i/lub nauczycieli przedmiotów artystycznych (sztuki wizualne i muzyka) dla potrzeb szkół średnich, obowiązkowymi obszarami tematycznymi są: rozwój dziecka przez sztukę, programy przedmiotów artystycznych, dydaktyka sztuki, historia sztuki, osobiste umiejętności artystyczne, ocenianie uczniów (dla ISCED 2).

²⁸ KulturKontakt Austria, http://www.kulturkontakt.or.at/html/D/wp.asp?pass=x&p_title=8039&rn=157145 [dostęp: 8 lutego 2016 r.].

Edukacja artystyczna i kulturalna w austriackim szkolnictwie podstawowym (ISCED 1) realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych. Program kształcenia przyszłych nauczycieli przewiduje obowiązkowe przygotowanie do nauczania dwóch przedmiotów: sztuki plastyczne i muzyka. Przedmioty teatr i taniec nie są obowiązkowe.

Na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia (ISCED 2) lekcje powinny być prowadzone przez nauczycieli przedmiotowych, jednakże często nauczycielami przedmiotów artystycznych są osoby, dla których jest to specjalność dodatkowa, lub są to nauczyciele bez specjalistycznego przedmiotowego przygotowania.

Belgia

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

Szkolnictwo w Belgii odzwierciedla strukturę narodowo-językową państwa, w której istnieje podział na francuskojęzycznych Walonów, flamandzkojęzycznych Flamandów i mniejszość niemieckojęzyczną. Każda z tych grup ma zapewniony autonomiczny system kształcenia. Wspólnota flamandzka, wspólnota francuska i wspólnota niemieckojęzyczna mają niezależne władze oświatowe – w tym odrębnych ministrów oświaty.

Wspólnota flamandzka (język holenderski)

W obszarze wspólnoty flamandzkiej obowiązek szkolny trwa 9 lat i rozpoczyna się w 6 roku życia. Następnie uczniowie objęci są ustawowym obowiązkiem nauczania do czasu ukończenia 18 lat.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- szkoła podstawowa (*Basis onderwijs*) (ISCED 1) – wiek 6–12 lat,
- szkoła średnia (*Secundair onderwijs*) (ISCED 2) – wiek 12–16 lub do 18 lat.

Naukę w szkole podstawowej rozpoczyna się na ogół we wrześniu tego roku, w którym przypadają szóste urodziny dziecka. Nie obowiązują specjalne kryteria przyjęć. Do szkoły średniej przyjmuje się przeważnie dzieci w wieku 12 lat, a warunkiem przyjęcia jest w większości przypadków posiadanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej (*Getuigschrift basisonderwijs*). Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne.

Wspólnota francuska (język francuski)

W obszarze wspólnoty francuskiej nauka jest obowiązkowa w wieku od 6 do 18 lat. Każda osoba niepełnoletnia kształci się więc obowiązko-

wo przez 12 lat. Na ten obowiązek składa się obowiązek szkolny, który wynosi 9 lat oraz 3-letni obowiązek nauczania. Obowiązek szkolny, czyli kształcenie obowiązkowe w pełnym wymiarze, odbywa się do wieku 15 lat i obejmuje sześć lat kształcenia w szkole podstawowej (przy czym w wyjątkowych wypadkach może trwać siedem, osiem lub dziewięć lat) oraz co najmniej dwa pierwsze lata kształcenia w pełnym wymiarze w szkole średniej. Obowiązkiem szkolnym nie są objęte osoby w wieku powyżej 16 lat. Po ukończeniu kształcenia obowiązkowego w pełnym wymiarze rozpoczyna się kształcenie obowiązkowe w niepełnym wymiarze. Obowiązek nauki można wypełniać w formie kształcenia w pełnym wymiarze w szkole średniej lub zgodnie z planem zajęć o zmniejszonej liczbie godzin (w niepełnym wymiarze), bądź w ramach programu, który uznaje się za spełniający wymogi obowiązku nauki. Osoba niepełnoletnia może również wypełniać obowiązek nauki, kształcąc się w domu, jeżeli jest to zgodne z warunkami określonymi przez rząd.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- szkoła podstawowa (ISCED 1) – wiek 6–12 lat,
- szkolnictwo średnie (ISCED 2 i 3) – wiek 12–15/16 lub do 18 lat.

Sześcioletnie kształcenie w szkole podstawowej jest podzielone na trzy dwuletnie etapy. W ramach kształcenia w szkole średniej wyodrębniono również trzy dwuletnie etapy.

Nauka w szkole podstawowej rozpoczyna się we wrześniu roku kalendarzowego, w którym dzieci osiągają wiek 6 lat. Nie obowiązują żadne specjalne warunki przyjęć. Do szkoły średniej dzieci wstępują na ogół w wieku 12 lat. Warunkiem przyjęcia do I klasy szkoły średniej jest posiadanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej (*certificat d'études de base, CEB*). Rodzice mogą sami wybrać dla swego dziecka zarówno szkołę podstawową, jak i średnią. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne, a koszty niektórych pomocy szkolnych pokrywają organizatorzy kształcenia. Rodzice ponoszą jednakże pewne wydatki, między innymi koszty wstępu na basen, koszty związane z imprezami kulturalnymi i sportowymi itp.

Wspólnota niemieckojęzyczna (język niemiecki)

W obszarze wspólnoty niemieckojęzycznej kształcenie w pełnym wymiarze jest obowiązkowe w wieku od 6 do 15 lub 16 lat. Następnie nauka jest obowiązkowa do czasu ukończenia 18 lat. Uczniowie, którzy nie ukończyli pierwszych dwóch klas szkoły średniej do czasu ukończenia 15 lat, obowiązkowo kształcą się w pełnym wymiarze co najmniej do czasu ukończenia 16 lat.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- szkoła podstawowa (*Primarschule*)(ISCED 1) – wiek 6–12 lat,
- szkoła średnia (*Sekundarschule*) (ISCED 2 i 3) – wiek 12–16 lub 18 lat

Sześćoletnia szkoła podstawowa jest podzielona na dwuletnie etapy, przy czym klasy mogą być pogrupowane w sposób odbiegający od tego podziału. Szkoła średnia jest również podzielona na trzy dwuletnie etapy.

Nauka w szkole podstawowej rozpoczyna się zwykle we wrześniu tego roku, w którym przypadają szóste urodziny dziecka. Nie obowiązują specjalne kryteria przyjęć. Do szkoły średniej przyjmuje się przeważnie dzieci w wieku 12 lat, a warunkiem przyjęcia jest zwykle posiadanie świadectwa ukończenia szkoły podstawowej (*Abschlusszeugnis der Grundschule*). Kształcenie jest bezpłatne.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 belgijskie programy nauczania – podobnie jak w zdecydowanej większości państw europejskich – wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania krytycznej interpretacji dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką belgijskie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła.

W belgijskim szkolnictwie poziomu ISCED 1 i 2 wśród konkretnych przedmiotów w obszarze edukacji artystycznej i kulturalnej znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych:
 - wspólnota francuska – sztuki plastyczne, muzyka,
 - wspólnota niemieckojęzyczna – sztuki plastyczne, muzyka,
 - wspólnota flamandzka – sztuki plastyczne, muzyka, rękodzieło, teatr, taniec, sztuki medialne i architektura; w obszarze nauczania zintegrowanego do opisanie przedmiotów o charakterze artystycznym używa się określenia „sztuki ekspresywne”²⁹,

²⁹ Przedmiot „architektura” nauczany jest tylko na poziomie szkoły średniej jako część „edukacji ekspresywno-kreatywnej”.

- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem:
 - wspólnota niemieckojęzyczna – taniec,
- w ramach fakultetów:
 - wspólnota francuska – rękodzieło, teatr.

W Belgii we wszystkich trzech wspólnotach szkoły mają szeroką autonomię w określaniu liczby godzin dydaktycznych przeznaczonych na edukację artystyczną i kulturalną. Ministerialne wytyczne wyznaczają jedynie minimalną liczbę godzin, którą szkoły mogą zgodnie z własnym uznaniem przeznaczyć na konkretne przedmioty. W pierwszych sześciu latach nauki roczny wymiar godzinowy przedmiotów artystycznych ma charakter elastyczny. W 7. i 8. roku obowiązkowej nauki we wspólnocie francuskiej edukacja artystyczna zajmuje 30 godz. rocznie. We wspólnocie niemieckojęzycznej oddzielne zajęcia artystyczne nie są wykazywane jako realizowany przedmiot. We wspólnocie flamandzkiej przedmioty artystyczne realizowane są w elastycznym wymiarze godzinowym w formie ścieżek międzyprzedmiotowych złożonych z połączenia przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami. Uzupełnieniem takiego interdyscyplinarnego realizowania programu edukacji artystycznej i kulturalnej jest włączenie technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). We wspólnocie flamandzkiej od 2007 r. realizowany jest program edukacyjny wykorzystujący TIK w edukacji artystycznej, np. wirtualny dostęp do muzeów, galerii obrazów lub zabytków na różnych kontynentach. Innym elementem tego projektu jest założenie, że uczniowie powinni mieć możliwość wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych do kreatywnego wyrażania własnych artystycznych pomysłów. Stosowanie TIK umożliwia uczniom, którzy na przykład nie mają zdolności do malarstwa czy muzyki, korzystanie z nowoczesnych technologii jako alternatywnego sposobu prezentowania i realizowania swoich pomysłów.

Jeśli chodzi o oceny z przedmiotów artystycznych, to uczniowie najczęściej podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. Jednakże brak jest ogólnych zaleceń dla nauczycieli co do sposobu oceniania i stosowanej skali ocen. Kryteria oceniania postępów w nauce z tych przedmiotów opracowywane są indywidualnie przez każdego nauczyciela lub przez szkolne grono pedagogiczne. W Belgii nauczyciele na poziomie ISCED 1 i ISCED 2 stosują przy ocenianiu postępów ucznia – w przedmiotach innych niż artystyczne – liczbową skalę ocen od 0 do 20. W tabeli 2 przedstawiono porównanie belgijskiej i polskiej skali ocen.

Tabela 2. Skala ocen stosowana w szkolnictwie w Belgii w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Belgijski system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
20–18	celujący (<i>la plus grande distinction</i>)	6 (celujący)
17–16	bardzo dobry (<i>grande distinction</i>)	5 (bardzo dobry)
15–14	dobry (<i>distinction</i>)	4 (dobry)
13	satysfakcjonujący (<i>satisfaction</i>)	3 (dostateczny)
12	satysfakcjonujący (<i>satisfaction</i>)	2 (dopuszczający)
11,5–0	niedostateczny (<i>éche</i>)	1 (niedostateczny)

Istotnym elementem wspierającym działalność edukacyjno-wychowawczą w szkołach belgijskich jest obecność i udział w oświacie organizacji oraz sieci promujących i rozwijających idee edukacji artystycznej i kulturalnej.

We wspólnocie flamandzkiej jest to organizacja Canon Cultuurcel³⁰ powołana przez Ministerstwo Edukacji. Do jej zadań należy inspirowanie, wspieranie i pomaganie w nawiązywaniu kontaktów między placówkami szkolnymi i światem sztuki i kultury, informowanie o wydarzeniach kulturalnych oraz udzielanie wsparcia nauczycielom w przygotowywaniu projektów artystyczno-kulturalnych. Ciekawą inicjatywą podjętą przez Canon Cultuurcel jest uruchomienie elektronicznej platformy umiejętności korzystania z mediów o nazwie INgeBEELD – Platform rond mediawijsheid³¹. Celem projektu jest prowadzenie i animowanie platformy *on-line* poświęconej zagadnieniom współpracy nauczycieli z przedstawicielami kultury i sztuki. INgeBEELD wspiera ideę wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w nauczaniu przedmiotów artystycznych oraz stanowi integralną część przedmiotu edukacja medialna. Platforma bezpłatnie oferuje uczniom i nauczycielom pakiety dydaktyczne uczące wykorzystania komunikacji audiowizualnej do samodzielnych prób badawczych. Multimedialne i interdyscyplinarne podejście do edukacji realizowane np. przez tworzenie

³⁰ <http://www.canoncultuurcel.be/> [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

³¹ <http://www.ingebeeld.be/> [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

eksperymentalnych filmów, nagrań i krótkich sekwencji audiowizualnych umożliwia rozbudzenie wyobraźni, zwiększenie zainteresowania i wykorzystanie samodzielności myślenia ucznia w rozwiązywaniu problemów.

We wspólnocie francuskiej działa specjalne Biuro ds. Kultury i Edukacji (*Cellule Culture-Enseignement*)³² podlegające bezpośrednio Generalnemu Sekretariatowi Ministerstwa Wspólnoty Francuskiej (*Secrétariat général du Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles*)³³. Biuro jest odpowiedzialne za inicjowanie oraz wspieranie inicjatyw ukierunkowanych na współpracę między szkołami i światem kultury, zgodnie z dekretem z 24 marca 2006 r. zwiększającym promocję i współpracę w obszarze kultura-szkolnictwo³⁴. Współpraca kultura-szkolnictwo powinna być realizowana w czterech obszarach: współpraca między szkołą i operatorem kulturowym lub instytucją partnerską; współpraca *ad hoc* między szkołą a konkretnym podmiotem kultury; uczestnictwo w projektach prowadzonych i realizowanych przez wspólnotę francuską; udział w projektach realizowanych na podstawie specjalnych partnerstw (długoletnia umowa partnerska między operatorem kultury a wspólnota francuską). W roku 2015/2016 *Cellule Culture-Enseignement* proponuje szeroką ofertę interdyscyplinarnych programów i projektów artystyczno-kulturalnych dla szkół i nauczycieli. Na przykład „W porządku, teraz zaśpiewajmy” (*Et bien, chantez maintenant!*), „Narysuj mi przyszłość...” (*Dessine-moi un avenir...*), „Zrobimy nasze kino!” (*On se fait notre cinéma!*), „Kim jestem?” (*Qui suis-je ?*), „Śmiałość – ciało i słowa” (*Audace – en corps et en mots*), „Sztuka & Uczucia: wyrażanie i tworzenie” (*Art & Emotions: expression et création*), „Mówiłeś, że ‘inny?’” (*Vous avez dit „différent”?*)³⁵. Każdy projekt ma swój cel i tytuł, realizowany jest przez konkretną organizację/instytucję oraz ma pośrednika ds. kultury (*opérateur culturel*), który odpowiada za organizacyjną realizację projektu. Do zadań pośrednika należy także ułatwianie nawiązywania współpracy między szkołami i instytucjami kultury lub bezpośrednio z wybranymi artystami.

³² Cellule Culture-Enseignement, <http://www.culture-enseignement.cfwb.be/index.php?id=286> [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

³³ <http://www.enseignement.be/index.php?page=25707> [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

³⁴ Décret relatif à la mise en oeuvre, la promotion et le renforcement des Collaborations entre la Culture et l'Enseignement, http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/30655_002.pdf [dostęp: 28 stycznia 2016 r.]. Nowelizowany 3 kwietnia 2014 r.

³⁵ Tableau des projets de collaboration durable 2015–2016 sélectionnés, http://www.culture-enseignement.cfwb.be/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/sites/cult_ens/upload/cult_ens_super_editor/cult_ens_editor/documents/Decret/Tableau_projets_durables_2015-2016_selectionnees.pdf&hash=37d4124339191cc9f9bebd1b285120f7a1c91d19 [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

W Belgii nie ma ogólnokrajowych programów nauczania ani centralnych zaleceń ramowych. Instytucje kształcące nauczycieli we wspólnocie francuskiej i flamandzkiej są autonomiczne – same decydują o formie i programach nauczania. Przyszli nauczyciele ze wspólnoty niemieckiej kształceni są za granicą, najczęściej w Niemczech.

Edukacja artystyczna i kulturalna w belgijskim szkolnictwie podstawowym (ISCED 1) realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych. Program kształcenia przyszłych nauczycieli na terenie całej Belgii przewiduje obowiązkowe przygotowanie do nauczania dwóch przedmiotów artystycznych: sztuki plastyczne i muzyka. We wspólnocie niemieckojęzycznej dodatkowo obowiązkowymi przedmiotami są: teatr i taniec. W pozostałych dwóch wspólnotach przedmioty teatr i taniec znajdują się w programie kształcenia nauczycieli, jednakże jako przedmioty nieobowiązkowe.

Na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia (ISCED 2) lekcje powinny być prowadzone przez nauczycieli przedmiotowych, lecz często nauczycielami przedmiotów artystycznych są osoby, dla których jest to specjalność dodatkowa, lub są to nauczyciele bez specjalistycznego przedmiotowego przygotowania.

Wszyscy nauczyciele przedmiotów zintegrowanych oraz przedmiotów artystycznych, aby uzyskać prawo do nauczania, muszą uzyskać zawodowe uprawnienia pedagogiczne związane z nauczaniem przedmiotami artystycznymi. Uprawnienia wydawane są przez autonomiczne instytucje kształcenia nauczycieli.

Estonia

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

Obowiązek szkolny trwa 10 lat. Kształcenie jest obowiązkowe od 7 roku życia do czasu ukończenia szkoły podstawowej i średniej I stopnia lub do osiągnięcia wieku 17 lat.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to jednolita szkoła podstawowa i średnia I stopnia (*Põhihariduse baasil*), (ISCED 1 i 2) – wiek 7–15 lat

Naukę w szkole rozpoczynają obowiązkowo dzieci, które ukończyły 7 lat przed 1 października danego roku. Samorządy lokalne są zobowiązane zagwarantować miejsce w szkole każdemu dziecku. Szkoły muszą zapewnić miejsca dla wszystkich dzieci w swoim rejonie. Rodzice mogą zapisać swoje dziecko do dowolnej szkoły, jeśli jest w niej miejsce. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne.

W Estonii ogólnokrajowe standardy kształcenia ustalane są na szczeblu centralnym. Ministerstwo Edukacji (*Haridus- ja Teadusministeerium*)³⁶ odpowiada na szczeblu krajowym za opracowywanie i wdrażanie polityki edukacyjnej oraz nadzoruje szkoły obowiązkowe i średnie. Samorządy nadzorują na szczeblu regionalnym placówki przedszkolne i szkoły oraz zapewniają w pewnym zakresie poradnictwo i opiekę psychologiczną, natomiast samorządy lokalne prowadzą placówki przedszkolne, szkoły obowiązkowe i średnie. Każda szkoła opracowuje własny program nauczania, opierając się na ogólnokrajowej podstawie programowej, która zawiera między innymi listę przedmiotów obowiązkowych (takich samych dla wszystkich uczniów). Nauczyciele mają swobodę w doborze metod nauczania i podręczników³⁷.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 estońskie programy wskazują między innymi: na umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką estońskie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła.

W Estonii w programie nauczania wśród przedmiotów związanych z edukacją artystyczną i kulturalną znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne, muzyka, sztuki medialne,
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: taniec,
- w ramach fakultetów: rękodzieło, teatr.

Minimalna roczna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej w pierwszych 10 latach nauki w *Põhihariduse baasil* na poziomach ISCED 1 i ISCED 2 w klasach 1–3 wynosi 525 godz., w klasach 4–6 – 245 godz. i w klasach 7–9 – 210 godz. Liczba godzin ogółem przewidziana jest nie na poszczególne lata nauki, a na

³⁶ <https://www.hm.ee/et> [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

³⁷ [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/42BC75F0F3BA4265C12579350029570B/\\$file/Analiza_%20BAS_2011_64.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/42BC75F0F3BA4265C12579350029570B/$file/Analiza_%20BAS_2011_64.pdf) [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

poszczególne trzy trzyletnie cykle nauczania. Wynika to z możliwości indywidualnego kształtowania przez nauczycieli sposobu realizacji programu nauczania z jednoczesną możliwością dostosowania liczby godzin do koncepcji dydaktycznej dla poszczególnych przedmiotów w kolejnych latach nauki.

Z przedmiotów artystycznych uczniowie podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. Kryteria oceniania postępów w nauce z tych przedmiotów opracowują sami nauczyciele – indywidualnie lub jako grono pedagogiczne. W Estonii w klasach 1–2 szkoły podstawowej (ISCED 1 i ISCED 2) przy ocenianiu postępów ucznia (także z przedmiotów artystycznych i kulturalnych) stosują komentarze słowne, korzystając z następującej skali ocen: doskonały, bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny. W klasach od 3 do 9 obowiązują skale liczbowe od 10 do 1 (tabela 3).

Tabela 3. Skala ocen stosowana w szkolnictwie w Estonii w odniesieniu do polskiego systemu oceniania.

Estoński system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
10–9	doskonały	6 (celujący)
8–7	bardzo dobry	5 (bardzo dobry)
6	dobry	4 (dobry)
5	dostateczny	3 (dostateczny)
4–1	niedostateczny	1 (niedostateczny)

Ze względu na dużą swobodę realizacji przez nauczycieli treści programowych edukacja artystyczna i kulturalna realizowana jest najczęściej jako kształcenie interdyscyplinarne w formie ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami. Dodatkowym wsparciem dla międzyprzedmiotowej dydaktyki jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych we wszystkich przedmiotach – w tym w przedmiotach o charakterze artystycznym. Już w 1996 r. do placówek szkolnych wprowadzono „Program Tygrysi Skok”. Jest to projekt szkolenia zarówno uczniów, jak i nauczycieli, którego celem jest wprowadzenie do placówek edukacyjnych możliwości szerokiego wykorzystania TIK. Obecnie wszystkie szkoły w Estonii korzystają z tych programów i technologii³⁸.

³⁸ [Http://www.eesti.pl/system-edukacyjny-estonii-11947.html](http://www.eesti.pl/system-edukacyjny-estonii-11947.html) [dostęp: 28 stycznia 2016 r.].

Oprócz zajęć interdyscyplinarnych z obszaru edukacji artystycznej i kulturalnej estońskie szkoły w ramach kształcenia równoległego rozwijają system edukacji muzealnej. W Estonii we wszystkich muzeach zatrudnione są osoby specjalizujące się w przygotowaniu ofert edukacyjnych (lekcje, wizyty, debaty, inscenizacje), które kierowane są do nauczycieli, uczniów i całych środowisk szkolnych. Wizyty uczniów w miejscach związanych z kulturą są ważnym elementem pracy dydaktyczno-wychowawczej w kształtowaniu świadomości dziedzictwa kulturowego i budowaniu tożsamości narodowej.

W ramach pozalekcyjnych działań artystycznych i kulturalnych skierowanych do młodzieży szkolnej co 4 lata organizowane są dziecięce festiwale piosenki i tańca, a corocznie wystawy prac z rysunku, malarstwa, fotografii i rękodzieła wykonanego przez dzieci i młodzież. Najczęściej organizatorami tych wydarzeń są Ministerstwo Edukacji, Ministerstwo Kultury i zainteresowane organizacje oświatowe.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Kształcenie nauczycieli prowadzą uniwersytety i wyższe szkoły zawodowe. Nauczyciele przedmiotów zintegrowanych (klasy 1–3 szkoły podstawowej) kończą 3-letnie licencjackie studia uniwersyteckie. Nauczyciele przedmiotowi muszą ukończyć studia magisterskie.

Edukacja artystyczna i kulturalna w pierwszych trzech klasach szkoły podstawowej najczęściej realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych, ale dyrektorzy szkół mogą zdecydować także o zatrudnieniu nauczycieli konkretnych przedmiotów, np. nauczania muzyki. W programie kształcenia przyszłych nauczycieli przedmiotów zintegrowanych sztuki plastyczne, muzyka, teatr, taniec i sztuki wizualne są przedmiotami do wyboru, z których muszą wybrać jeden. Ponadto częstą praktyką uniwersytecką stosowaną wobec przyszłych nauczycieli przedmiotów zintegrowanych jest uzupełnienie programu studiów obowiązkowych o kursy wprowadzające ze sztuk wizualnych i muzyki.

W klasach 4–9 szkoły podstawowej lekcje prowadzone są przez nauczycieli przedmiotowych, jednakże często nauczycielami przedmiotów artystycznych są osoby, dla których jest to specjalność dodatkowa, lub są to nauczyciele bez specjalistycznego przedmiotowego przygotowania, choć mają niezbędne uprawnienia pedagogiczne.

Wszyscy nauczyciele przedmiotów zintegrowanych oraz przedmiotów artystycznych, aby uzyskać prawo do nauczania, muszą uzyskać zawodowe uprawnienia pedagogiczne związane z nauczaniem przedmiotami artystycznymi. Zawodowi artyści, ludzie sztuki i kultury, którzy chcieli-

by nauczać w szkole specjalistycznych przedmiotów z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej, mogą być czasowo zatrudnieni w placówce (np. gdy nie ma innego wykwalifikowanego nauczyciela). Po określonym czasie muszą ukończyć studia lub odpowiednie szkolenie dające uprawnienia dydaktyczno-pedagogiczne. W Estonii większość kadry zajmująca się kształceniem przyszłych nauczycieli przedmiotów artystycznych i kulturalnych to zawodowi artyści – plastycy, muzycy, aktorzy, tancerze i twórcy kultury.

Finlandia

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

Obowiązek szkolny trwa w Finlandii 9 lat. Kształcenie jest obowiązkowe od 7 do 16 roku życia. Obowiązkiem szkolnym objęta jest cała 9-letnia szkoła podstawowa (ISCED 1 i ISCED 2), która składa się z następujących dwóch poziomów edukacyjnych:

- klasy I–VI (*Peruskoulu*) – wiek od 7 do 12 roku życia,
- klasy VII–IX (*Grundskola*) – wiek od 13 do 16 roku życia.

Ustawa o kształceniu obowiązkowym (628/1998) w Finlandii, która weszła w życie 1 stycznia 1999 r., nie wyodrębnia już w szkole powszechnej etapu niższego i wyższego. W ustawie stwierdza się jedynie, że kształcenie obowiązkowe trwa dziewięć lat oraz że zajęcia dydaktyczne są na ogół prowadzone przez wychowawców klas w klasach I–VI i przez nauczycieli przedmiotu w klasach VII–IX.

Uczniowie muszą rozpocząć kształcenie obowiązkowe w roku, w którym przypadają im siódme urodziny. Około 1% rozpoczyna naukę w szkole wcześniej, wymaga to jednak zaświadczenia potwierdzającego dojrzałość szkolną dziecka. Kształcenie obowiązkowe jest w całości bezpłatne. Władze lokalne przydzielają każdemu dziecku miejsce w szkole znajdującej się w pobliżu jego miejsca zamieszkania, ale rodzice mogą wybrać szkołę powszechną zgodnie ze swymi preferencjami.

Zarządzanie fińskim systemem oświaty odbywa się na zasadzie decentralizacji zadań. Ministerstwo Edukacji określa we współpracy z Fińskim Narodowym Urzędem ds. Edukacji (*Finnish National Board of Education – FNBE*) cele, treści i metody ogólnokrajowego programu kształcenia dla poziomu szkoły podstawowej (ISCED 1 i ISCED 2) i średniej (ISCED 3) oraz kształcenia dorosłych. Funkcjonowanie szkoły podstawowej regulowane jest na podstawie ustawy 628/1998 i dekretu 852/1998 o szkolnictwie

podstawowym oraz rozporządzenia 1435/2001 o celach i podziale godzin lekcyjnych w edukacji podstawowej³⁹.

W każdej z sześciu fińskich prowincji sprawami edukacji zajmuje się odpowiedni Departament Edukacji i Kultury. Zarządzanie oświatą na szczeblu lokalnym należy do zadań władz lokalnych (gmin), które odgrywają istotną rolę w tym procesie jako organizatorzy kształcenia. Znakomita większość szkół podstawowych i średnich II stopnia prowadzona jest przez władze lokalne lub federacje gmin. Do prywatnych szkół powszechnych uczęszcza mniej niż 3% uczniów. Szkoły prywatne są nadzorowane przez władze publiczne: realizują ogólnokrajowe programy nauczania i stosują się do wytycznych w sprawie kwalifikacji zatwierdzanych przez Krajowy Urząd ds. Edukacji. Otrzymują również fundusze publiczne w takiej samej wysokości jak szkoły publiczne. Odpowiedzialność za finansowanie edukacji jest podzielona między państwo i władze lokalne.

O zakresie autonomii szkół publicznych decydują władze lokalne. Cele kształcenia i kryteria oceny określa ogólnokrajowy program nauczania. Na podstawie tak nakreślonych ram szkoły i władze lokalne przygotowują własne regulacje dotyczące programów nauczania, które uwzględniają lokalną specyfikę. Nauczyciele mają swobodę wyboru metod kształcenia i materiałów dydaktycznych⁴⁰.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 fińskie programy nauczania – podobnie jak w zdecydowanej większości państw europejskich – wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką fińskie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności komunikacyjnych i społecznych przy tworzeniu i prezentowaniu dzieła. Ważnym celem realizacji przedmiotów artystycznych i kulturalnych jest także osiągnięcie

³⁹ [https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Finland:Single_Structure_Education_\(Integrated_Primary_and_Lower_Secondary_Education\)](https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Finland:Single_Structure_Education_(Integrated_Primary_and_Lower_Secondary_Education)) [dostęp: 20 stycznia 2016 r.].

⁴⁰ [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/42BC75F0F3BA4265C12579350029570B/\\$file/Analiza_%20BAS_2011_64.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/42BC75F0F3BA4265C12579350029570B/$file/Analiza_%20BAS_2011_64.pdf) [dostęp: 20 stycznia 2016 r.].

nięcie przez uczniów radości, przyjemności i satysfakcji z kontaktu z tymi przedmiotami.

W programie fińskiej szkoły podstawowej poziomu ISCED 1 i ISCED 2 wśród przedmiotów w obszarze edukacji artystycznej i kulturalnej znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne, muzyka, rękodzieło, sztuki medialne (fotografia, film, wideo, animacja komputerowa), architektura (obserwacja, planowanie i konstruowanie przestrzeni, sztuka projektowania brył architektonicznych),
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: teatr (występ teatralny, dramatopisarstwo i zrozumienie teatru), taniec (występ taneczny, choreografia, interpretacja tańca).

Minimalna roczna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej w pierwszych 10 latach nauki w szkole podstawowej na poziomie ISCED 1 w klasach I–IV wynosi 470 godz., w klasach V–IX wynosi 527 godz. Liczba godzin ogółem przewidziana jest nie na konkretne lata nauki, a na poszczególne cykle nauczania. Wynika to z możliwości indywidualnego kształtowania przez nauczycieli sposobu realizacji programu nauczania z jednoczesną możliwością dostosowania liczby godzin do koncepcji dydaktycznej dla poszczególnych przedmiotów w kolejnych latach nauki. W ogólnokrajowym programie nauczania określono ogólny czas przeznaczany na grupę przedmiotów muzyka, sztuki plastyczne, rękodzieło i wychowanie fizyczne oraz minima godzinowe dla każdego przedmiotu. Dla tzw. podstawowego nauczania w zakresie sztuki i wychowania fizycznego Ministerstwo Edukacji określiło jako obowiązkowy wymiar 6 godz. dydaktycznych dla klas I–IV i taki sam dla klas V–IX. Dzięki temu szkoły i nauczyciele w zależności od potrzeb wychowawczych i dydaktycznych mogą z całej pozostałej puli godzinowej przeznaczyć odpowiednio więcej lub mniej godzin dydaktycznych na wybrane przedmioty artystyczne, kulturalne lub wychowanie fizyczne.

Jeśli chodzi o oceny z przedmiotów artystycznych, to uczniowie najczęściej podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. W Finlandii istnieją kryteria oceniania przedmiotów artystycznych i są nimi przykłady tego, co składa się na dobry poziom osiągnięć uczniów pod koniec procesu dydaktycznego. Jeżeli używana jest liczbowa skala ocen, to dobry poziom określa ocena 8 (skala ocen od 4 do 10). Przykłady zawarte w kryteriach oceniania traktowane są przez nauczycieli jako swoiste punkty odniesienia. Przykładowo dla przedmiotu muzyka takim kryterium odniesienia dla

młodszych klas szkoły podstawowej jest wiedza o tym, jak używać głosu do śpiewania grupowego (*unisono* – zgodne wykonanie przebiegu melodycznego przez całą grupę), a dla ostatniej klasy szkoły podstawowej – udział w zespole wokalnym i wiedza, jak śpiewać zgodnie z melodia i rytmem. Jednakże brak jest odgórnych zaleceń dla nauczycieli co do sposobu oceniania i stosowanej skali ocen. Kryteria oceniania postępów w nauce z tych przedmiotów opracowywane są indywidualnie przez każdego nauczyciela lub przez szkolne grono pedagogiczne. W Finlandii nauczyciele w szkole podstawowej (ISCED 1 i 2) stosują przy ocenianiu postępów ucznia liczbową skalę ocen od 10 do 4 (tabela 4).

Tabela 4. Skala ocen stosowana w szkolnictwie w Finlandii w odniesieniu do polskiego systemu oceniania.

Fiński system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
10	doskonały	6 (celujący)
9	bardzo dobry	5 (bardzo dobry)
8	dobry	4 (dobry)
7	średni	4 (dobry)
6	dostateczny	3 (dostateczny)
5	zły	2 (dopuszczający)
4	niedostateczny	1 (niedostateczny)

Ze względu na dużą swobodę realizacji przez nauczycieli treści programowych edukacja artystyczna i kulturalna realizowana jest najczęściej jako kształcenie interdyscyplinarne w formie ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami (jest to wymóg zapisany w fińskich programach nauczania przedmiotów artystycznych). Dodatkowym wsparciem dla międzyprzedmiotowej dydaktyki jest obowiązkowe wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych we wszystkich przedmiotach – w tym w przedmiotach o charakterze artystycznym.

Ważnym elementem wspierającym działalność edukacyjno-wychowawczą w fińskich szkołach są zewnętrzne programy i inicjatywy oświatowe różnych instytucji, organizacji, fundacji oraz sieci promujących i rozwijających idee edukacji artystycznej i kulturalnej. Jedną z takich inicjatyw jest

wieloletni projekt nazwany „Fiński dąb” (*Suomen Tammi*)⁴¹ mający na celu poszerzenie wiedzy uczniów o historii i dziedzictwie kulturowym narodu i kraju oraz:

- wywołanie zainteresowania dziedzictwem kulturowym,
- rozwijanie w uczniach umiejętności do pielęgnowania i ożywiania dziedzictwa kulturowego i środowiska naturalnego,
- zwiększenie znaczenia instytucji kształcenia równoległego (muzeów, wystaw) w ich wykorzystaniu procesie wychowawczo-dydaktycznym,
- zwiększenie świadomości własnego wkładu ucznia w możliwość wpływania na kultywowanie i budowanie obszaru dziedzictwa kulturowego kraju,
- wzmocnienie u uczniów ich świadomości tożsamości kulturowej⁴².

Dla potrzeb programu *Suomen Tammi* powstała sieć informatyczna (o tej samej nazwie), której zadaniem jest wspieranie współpracy między szkołami i ekspertami, informowanie nauczycieli i uczniów o ofertach muzeów i innych placówek kulturalnych oraz wspieranie interdyscyplinarnej edukacji związanej z tematyką dziedzictwa kulturowego⁴³.

Inną propozycją wspierającą prace szkoły w zakresie edukacji kulturalnej jest projekt „Kultura szerokopasmowa” (*Kulttuurin laajakaista*)⁴⁴ realizowany przez wiodące krajowe instytucje kultury na czele z Fińskim Narodowym Urzędem ds. Edukacji. Polega on na tworzeniu, udostępnieniu i wykorzystaniu zasobów instytucji kultury jako materiałów dydaktycznych umożliwiających poznawanie dziedzictwa kulturowego i zdobywanie wiarygodnych informacji z dziedzin sztuki.

W Finlandii, podobnie jak w innych krajach, uczniowie mogą uczestniczyć w pozalekcyjnych zajęciach artystycznych i kulturalnych. Zazwyczaj odbywają się one po zakończeniu lekcji lub w czasie dłuższych przerw obiadowych.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

W Finlandii kształcenie nauczycieli prowadzą uniwersytety i szkoły wyższe. Nauczyciele przedmiotów zintegrowanych (klasy I–VI szkoły

⁴¹ Suomen Tammi, http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/suomen_tammi [dostęp: 20 stycznia 2016 r.].

⁴² <http://www.edu.fi/projektit/tammi/> [dostęp: 20 stycznia 2016 r.].

⁴³ http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/teemat/kulttuuriperintoopetus/suomen_tammi_hanke [dostęp: 20 stycznia 2016 r.].

⁴⁴ Kulttuurin laajakaista, <http://www.kulttuurinvuosikello.fi/> [dostęp: 20 stycznia 2016 r.].

podstawowej) muszą mieć ukończone wyższe studia magisterskie (drugiego stopnia) i tytuł magistra pedagogiki. Nauczyciele przedmiotowi szkoły podstawowej (klasy VII–IX) powinni ukończyć wyższe studia magisterskie w dziedzinie odpowiadającej przedmiotowi, którego będą nauczać ze specjalnością nauczycielską (pedagogiczną). Na studia nauczycielskie obowiązuje egzamin wstępny, który składa się z egzaminu pisemnego, testu zdolności i rozmów kwalifikacyjnych. W niektórych uniwersytetach egzamin wstępny obejmuje także sprawdzenie w przykładowej sytuacji umiejętności pracy z grupą i nieobowiązkową prezentację umiejętności pedagogicznych.

Edukacja artystyczna i kulturalna w fińskim szkolnictwie podstawowym (ISCED 1) realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych, choć w tym zakresie mogą występować różnice między szkołami. Program kształcenia nauczycieli przedmiotów zintegrowanych przewiduje obowiązkowe przygotowanie do nauczania dwóch przedmiotów artystycznych: sztuki plastyczne i muzyka. Dodatkowymi przedmiotami, które znajdują się w programie nauczania innych przedmiotów, są: teatr (część nauki języka ojczystego) i taniec (część wychowania fizycznego). W wyższych klasach szkoły podstawowej lekcje prowadzone są przez nauczycieli przedmiotowych, lecz często nauczycielami przedmiotów artystycznych są osoby, dla których jest to specjalność dodatkowa, lub są to nauczyciele bez specjalistycznego przedmiotowego przygotowania.

Wszyscy nauczyciele przedmiotów zintegrowanych oraz przedmiotów artystycznych, aby uzyskać prawo do nauczania, muszą uzyskać zawodowe uprawnienia pedagogiczne związane z nauczaniem przedmiotami artystycznymi.

Zawodowi artyści, ludzie sztuki i kultury, którzy chcieliby nauczać w szkole specjalistycznych przedmiotów z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej, muszą ukończyć studia lub odpowiednie szkolenie dające uprawnienia dydaktyczno-pedagogiczne.

Francja

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

We Francji obowiązek szkolny trwa 10 lat. Kształcenie jest obowiązkowe dla uczniów w wieku od 6 do 16 lat.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- szkoła elementarna (*école élémentaire*) (ISCED 1) – wiek od 6 do 11 roku życia,
- szkoła średnia I stopnia (*collège*) (ISCED 2) – wiek od 11 do 15 roku życia,

- szkoła średnia II stopnia (*lycée*) (ISCED 3): na ogół w wieku 15 lat uczniowie wstępują do liceum ogólnokształcącego i technicznego (*lycée d'enseignement général et technologique*) lub liceum zawodowego (*lycée professionnel*), w którym rozpoczynają piąty rok nauki w szkole średniej (*classe de seconde*); w momencie ukończenia tej klasy osiągną wiek odpowiadający zakończeniu obowiązku szkolnego. Dalsza edukacja nie jest obowiązkowa.

Scentralizowany system edukacji Francji podlega Ministerstwu Edukacji Narodowej, Kształcenia Wyższego i Badań Naukowych (*Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la recherche*)⁴⁵. Systemem edukacji objęte jest nieodpłatne kształcenie w sektorze publicznym prowadzone równoległe z kształceniem oferowanym przez sektor prywatny. Sektor prywatny składa się w większości z instytucji posiadających umowę z państwem obejmującą odpowiedzialność za wynagrodzenia nauczycieli, a także, w większości przypadków, na mocy tzw. umów stowarzyszeniowych (*contrats d'association*), za funkcjonowanie danej placówki. 87,7% uczniów szkół podstawowych i 78,7% uczniów szkół średnich uczęszcza do placówek publicznych. Ministerstwo Edukacji opracowuje szczegółowy program nauczania każdego przedmiotu na wszystkich poziomach edukacji, określa cele edukacyjne oraz wytyczne dotyczące organizacji i metodyki nauczania, nie zobowiązując jednak nauczycieli do stosowania określonych metod kształcenia. Definiuje także warunki ogólne i cele dla programów kształcenia przyszłych nauczycieli w szkołach wyższych, określa tematykę doskonalenia zawodowego nauczycieli, decyduje o obsadzie etatów nauczycielskich oraz określa status i zasady funkcjonowania szkół, przydzielając im odpowiednią liczbę pracowników. Ministerstwo organizuje również egzaminy i przyznaje państwowe kwalifikacje.

W ramach systemu edukacji szkoły mają pewną autonomię w sprawach administracyjnych i dydaktycznych, a na poziomie szkolnictwa średniego (*collèges i lycées*) – również w sprawach finansowych.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa elementarnego (ISCED 1) i średniego I stopnia (ISCED 2) francuskie programy nauczania – podobnie jak w zdecydowanej większości państw europejskich – wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania inter-

⁴⁵ [Http://www.education.gouv.fr/](http://www.education.gouv.fr/) [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

pretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidulanej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką francuskie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności komunikacyjnych i społecznych przy tworzeniu i prezentowaniu dzieła.

Zgodnie z ustawą oświatową o planowaniu i kierowaniu dla przyszłości szkoły (*Loi d'orientation et de programme pour l'avenir de l'école*)⁴⁶ kształcenie obowiązkowe musi zagwarantować każdemu uczniowi środki potrzebne do zdobycia wspólnej podstawy programowej obejmującej zestaw umiejętności i wiedzy. Podstawa składa się z 7 elementów, gdzie dwa ostatnie – umiejętności społeczne i obywatelskie oraz niezależność i inicjatywa – związane są z dyscyplinami artystycznymi.

W programie francuskiej szkoły elementarnej (ISCED 1) i kolegium (ISCED 2) wśród przedmiotów w obszarze edukacji artystycznej i kulturalnej znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne, muzyka, rękodzieło, sztuki medialne (fotografia, film, wideo, animacja komputerowa),
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: teatr jako część nauki języka ojczystego (występ teatralny, dramaturgia i zrozumienie teatru), taniec jako część wychowania fizycznego (występ taneczny, choreografia, interpretacja tańca),
- w ramach przedmiotów fakultatywnych: architektura, sztuki użytkowe, sztuka smaku, kino, sztuki cyrkowe, kultura naukowa i techniczna, wieś.

Minimalna roczna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej określona jest na poszczególne lata nauki. W klasach szkoły elementarnej (ISCED 1) wynosi 108 godz./rok (razem podczas nauki w szkole elementarnej 540 godz.). W kolegium (ISCED 2) wynosi 72 godz./rok (razem podczas nauki w kolegium 288 godz.).

Jeśli chodzi o oceny z przedmiotów artystycznych, to uczniowie najczęściej podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. We Francji dla

⁴⁶ Loi d'orientation et de programme pour l'avenir de l'école (L. n° 2005-380 du 23-4-2005. JO du 24-4-2005), <http://www.education.gouv.fr/bo/2005/18/MENX0400282L.htm#loi> [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

szkół elementarnych i kolegiów centralne władze oświatowe nie określają kryteriów oceniania postępów ucznia w zakresie przedmiotów artystycznych. Ustalenie zasad i kryteriów oceniania pozostaje więc w gestii placówek szkolnych, a najczęściej samego nauczyciela. We Francji w szkole elementarnej i kolegium (ISCED 1 i 2) oficjalną skalą ocen stosowaną przy ocenianiu postępów ucznia – z wyłączeniem przedmiotów edukacji artystycznej i kulturalnej – jest liczbową skalą od 20 do 0 (tabela 5).

Tabela 5. Skala ocen stosowana w szkolnictwie we Francji w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Francuski system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
20–18	wspaniały (<i>excellent</i>)	6 (celujący)
17–16	bardzo dobry (<i>très bien</i>)	5 (bardzo dobry)
15–14	bardzo dobry (<i>bien</i>)	4 (dobry)
13–12	dość dobry (<i>assez bien</i>)	3 (dostateczny)
11–10	zadowalający (<i>passable</i>)	2 (dopuszczający)
9–0	niewystarczający (<i>insuffisant</i>)	1 (niedostateczny)

Ze względu na charakter pracy dydaktycznej w szkole elementarnej realizacja treści programowych edukacji artystycznej i kulturalnej odbywa się najczęściej jako kształcenie interdyscyplinarne w formie projektów międzyprzedmiotowych (*projets interdisciplinaires*), które tworzone są przez łączenie przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami. Programy powstają najczęściej na poziomie lokalnym, gdyż włączane treści interdyscyplinarne często dotyczą zagadnień bliskich uczniom i społecznościom, z których pochodzą. Ministerstwo Edukacji wraz z Ministerstwem Kultury i Komunikacji zalecają, zachęcają i promują tworzenie autorskich programów nauczania o charakterze międzyprzedmiotowych projektów artystycznych i kulturalnych we wszystkich szkołach i placówkach oświatowych. Wśród propozycji takich projektów znalazły się na przykład muzyka–tekst–język; sztuki wizualne–perspektywa–geometria; sport/wychowanie fizyczne–taniec–rytm–muzyka; język francuski–teatr. Władze oświatowe w ramach

rozpowszechnienia inicjatywy tworzenia ścieżek międzyprzedmiotowych uruchomiły program zatytułowany „Inter, trans, wielopredmiotowy – aby poznać trochę lepiej” (*Inter, trans, pluri... disciplinaire: pour y voir un peu plus clair*)⁴⁷, który skierowany jest do nauczycieli i rodziców. Oprócz interdyscyplinarności we Francji zgodnie z ustawą n° 2013-595⁴⁸ oraz dekretem n°2015-372⁴⁹, od roku szkolnego 2016/2017 planowane jest wejście w życie nowej podstawy programowej dotyczącej wiedzy, kompetencji i kultury (*Socle commun de connaissances, de compétences et de culture*)⁵⁰. Jednym z ważniejszych zadań dydaktyczno-wychowawczych szkoły w obszarze edukacji artystycznej i kulturalnej umieszczonych w nowej podstawie programowej jest znajomość i rozumienie społeczeństw we współczesnym świecie oraz świadoma interpretacja wytworów kultury człowieka, a także korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych. We francuskich programach nauczania przedmiotów artystycznych wykorzystywanie TIK jest określone jako obowiązek dydaktyczny nauczyciela. W Ministerstwie Edukacji i Komunikacji za rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych odpowiedzialne jest Narodowe Centrum Dokumentacji Pedagogicznej – CNDP (*Centre National de Documentation Pédagogique*)⁵¹. Opracowuje programy i pomoce szkolne, tworzy i rozpowszechnia elektroniczne zasoby edukacyjne i bazy danych. Prowadzi kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli z wykorzystania TIK w szkole, w tym również dla potrzeb edukacji artystycznej i kulturalnej.

Istotnym elementem wspierającym realizację kształcenia artystycznego i kulturalnego we francuskich szkołach jest współpraca z zewnętrznymi instytucjami i organizacjami promującymi i rozwijającymi idee edukacji artystycznej i kulturalnej. Zgodnie z ustawą n°88-20 o edukacji artystycznej⁵²

⁴⁷ <http://www.sitecoles.org/index.php?WebZoneID=590&ArticleID=2241> [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

⁴⁸ Loi n° 2013-595 du 8.07.2013 d'orientation et de programmation pour la refondation de l'école de la République, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027677984&dateTexte=&categorieLien=id> [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

⁴⁹ Décret n°2015-372 du 31 mars 2015 Le nouveau socle commun de connaissances, de compétences et de culture à la rentrée 2016, http://www.education.gouv.fr/pid25535/bulletin_officiel.html&cid_bo=87834 [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

⁵⁰ <http://www.education.gouv.fr/cid2770/le-socle-commun-de-connaissances-et-de-competences.html> [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

⁵¹ Centre national de documentation pédagogique, <http://www.reseau-canope.fr/> [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

⁵² Loi n°88-20 du 6 janvier 1988 relative aux enseignements artistiques, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027677984&dateTexte=&categorieLien=id> [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

szkoły elementarne i kolegia w swoich programach pracy edukacyjnej i planach nauczania muszą uwzględnić włączenie do kształcenia artystycznego i kulturalnego wszystkich swoich uczniów. Jednocześnie instytucje, organizacje, fundacje, stowarzyszenia dofinansowywane przez Ministerstwo Kultury i Komunikacji mają obowiązek uwzględnić elementy edukacyjne we wszystkich realizowanych projektach i kontraktach.

Długoletnią tradycję i renomę mają we Francji programy współpracy uczniów z artystami i przedstawicielami kultury. Inicjatorami tych programów od wielu lat są Ministerstwo Edukacji i Ministerstwo Kultury, które zapewniają uczniom możliwość poznania artystów, realizują i współfinansują wspólne projekty. Mogą być one przeprowadzane podczas zajęć szkolnych lub pozaszkolnych.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

We Francji nauczyciele w placówkach publicznych mają status urzędników państwowych. Przy scentralizowanym systemie oświaty oznacza to, że pracodawcą nie jest dyrektor konkretnej szkoły, ale państwo za pośrednictwem Ministra Oświaty. Żeby zostać nauczycielem w szkole, oprócz ukończenia studiów wyższych należy zdać bardzo selektywne centralne egzaminy państwowe.

We Francji kształcenie nauczycieli prowadzą uniwersytety i szkoły wyższe. Nauczyciele zatrudnieni w szkołach elementarnych i kolegiach muszą mieć ukończone studia magisterskie. Uzyskanie kwalifikacji niezbędnych do wykonywania zawodu nauczyciela na wszystkich poziomach nauczania następuje po zdaniu egzaminu konkursowego przeprowadzanego podczas końcowego roku studiów. Przyszli nauczyciele w szkołach elementarnych muszą przystąpić do zewnętrznego konkursu dla kandydatów na nauczycieli CERPE (*concours externe de recrutement de professeur des écoles*)⁵³. Uprawnienia, jakie otrzymują, pozwalają na podjęcie pracy z dziećmi w wieku od 2 do 11 roku życia, a więc w przedszkolach (*école maternelle*) i szkołach elementarnych (*école élémentaire*). Mogą pracować w placówkach prywatnych i państwowych. Uczą przedmiotów ogólnokształcących, takich jak: język ojczysty, matematyka, historia, geografia, plastyka, muzyka. Najczęściej są to nauczyciele przedmiotów zintegrowanych. We Francji w szkołach elementarnych do nauczania przedmiotów artystycznych i kulturalnych zatrudnia się przede wszystkim nauczycieli przedmiotów zintegrowanych. W programie kształcenia nauczycieli przedmiotów zintegrowanych przedmiotami artystycznymi są sztuki plastyczne i muzyka.

⁵³ [Http://www.education.gouv.fr/cid71562/epreuves-des-concours-de-recrutement-de-professeurs-des-ecoles.html](http://www.education.gouv.fr/cid71562/epreuves-des-concours-de-recrutement-de-professeurs-des-ecoles.html) [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

Przyszli nauczyciele w szkołach średnich muszą przystąpić do zewnętrznego konkursu prowadzącego do uzyskania zaświadczenia o przygotowaniu nauczycielskim na poziomie szkoły średniej CAPES (*certificat d'aptitude au professorat de l'enseignement du second degré*)⁵⁴. Jest to konkurs bardzo selektywny i wymaga pogłębionej wiedzy z kierunkowego przedmiotu, którego chce się nauczać. Żeby przystąpić do egzaminu, trzeba mieć tytuł magistra (wymagana matura i 5 lat studiów) lub być w trakcie jego zdobywania. Po zdaniu egzaminu odbywa się roczny staż. Dopiero po jego zaliczeniu, kandydat staje się pełnoprawnym nauczycielem.

Uprawnienia, jakie otrzymują, pozwalają na podjęcie pracy z uczniami w wieku od 11 do 18 roku życia, a więc w kolegiach (*collège*) i szkołach średnich II stopnia elementarnych, np. liceum (*lycée*). Nauczyciele przedmiotów artystycznych oprócz studiów w dziedzinie, która będzie ich przedmiotem, muszą ukończyć kształcenie pedagogiczno-dydaktyczne. W programie takiego szkolenia dla nauczycieli sztuk wizualnych i muzyki znajdują się następujące przedmioty: rozwój dziecka przez sztukę, program przedmiotów artystycznych, dydaktyka sztuki, historia sztuki, osobiste umiejętności artystyczne, ocenianie uczniów.

Grecja

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

W Grecji obowiązek szkolny trwa 10 lat. Kształcenie jest obowiązkowe dla uczniów w wieku od 5 do 15 lat.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- przedszkole (*Nipiagogeio*) – wiek od 3 lub 4 do 5 lub 6 roku życia,
- szkoła podstawowa (*Dimotiko scholio*) (ISCED 1) – wiek 5–12 rok życia,
- szkoła średnia I stopnia (*Gymnasio*) (ISCED 2) – wiek 12–15 rok życia.

Edukacja przedszkolna trwa dwa lata, od wieku 3 lub 4 do 5 lub 6 lat, i jest prowadzona w przedszkolach, które stanowią samodzielne placówki lub część szkoły podstawowej. Do państwowych szkół podstawowych i średnich przyjmuje się wyłącznie uczniów mieszkających w rejonie szkoły. Do szkół średnich I stopnia uczniów przyjmuje się automatycznie, po ukończeniu przez nich szkoły podstawowej. We wszystkich państwowych szkołach podstawowych i średnich kształcenie jest bezpłatne.

⁵⁴ [Http://www.education.gouv.fr/cid1058/professeur-certifie.html](http://www.education.gouv.fr/cid1058/professeur-certifie.html) [dostęp: 18 stycznia 2016 r.].

W Grecji zarządzanie oświatą jest scentralizowane, ale w ostatnich latach podjęto działania w celu przekazania pewnych zadań szczeblowi regionalnemu. Ministerstwo Edukacji, Badań Naukowych i Spraw Religijnych (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων)⁵⁵ opracowuje i wdraża przepisy, koordynuje i ocenia działalność urzędów regionalnych, zarządza funduszami, zatwierdza programy nauczania dla szkół podstawowych i średnich oraz mianuje nauczycieli. Prefektury (lub w dużych prefekturach – urzędy ds. edukacji) nadzorują szkoły, koordynują działania szkół oraz odpowiadają za szkolne budynki i ich wyposażenie. Dyrektorzy szkół nadzorują działalność placówki i odpowiadają za przestrzeganie przez szkołę wymogów prawnych. Szkolne rady pedagogiczne zajmują się wdrażaniem regulacji dotyczących programów nauczania oraz monitorowaniem frekwencji i dyscypliny w szkole. Komitety szkolne odpowiadają za sprawy administracyjne oraz zarządzają funduszami.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Programy nauczania opracowywane są przez Instytut Pedagogiki i zatwierdzone przez Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych. Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej są: religia, język grecki, matematyka, historia, ekologia, geografia, przyroda, wiedza o społeczeństwie, wychowanie artystyczne, język obcy i wychowanie fizyczne. Przedmioty te (z wyjątkiem ekologii i wychowania artystycznego) są również obowiązkowe we wszystkich klasach szkoły średniej I stopnia. Do przedmiotów obowiązkowych w szkole średniej I stopnia należą również: informatyka i/lub technika, literatura starożytnej Grecji, nauki polityczne i społeczne, orientacja zawodowa i zajęcia z gospodarstwa domowego. Nauczyciele mogą korzystać z pomocy metodycznej Instytutu Pedagogiki, ale sami wybierają metody kształcenia. Materiały dydaktyczne i podręczniki muszą opierać się na programach nauczania zatwierdzonych przez Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych⁵⁶.

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 greckie programy nauczania – podobnie jak w zdecydowanej większości państw europejskich – wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji ar-

⁵⁵ <https://www.minedu.gov.gr/> [dostęp: 12 stycznia 2016 r.].

⁵⁶ [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/42BC75F0F3BA4265C12579350029570B/\\$file/Analiza_%20BAS_2011_64.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/42BC75F0F3BA4265C12579350029570B/$file/Analiza_%20BAS_2011_64.pdf) [dostęp: 12 stycznia 2016 r.].

tystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką greckie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności komunikacyjnych i społecznych przy tworzeniu i prezentowaniu dzieła. Ważnym celem realizacji przedmiotów artystycznych i kulturalnych jest także osiągnięcie przez uczniów radości, przyjemności i satysfakcji z kontaktu z tymi przedmiotami.

W programie greckiej szkoły podstawowej poziomu ISCED 1 i 2 obszar edukacji artystycznej i kulturalnej realizowany jest pod nazwą przedmiotu edukacja estetyczna (αισθητική αγωγή). Znalazły się w nim następujące zagadnienia:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne, muzyka, rękodzieło, teatr (występ teatralny, dramatopisarstwo i rozumienie teatru), architektura (obserwacja, planowanie i konstruowanie przestrzeni, sztuka projektowania brył architektonicznych),
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: taniec (występ taneczny, choreografia, interpretacja tańca).

Minimalna roczna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej w pierwszych 10 latach nauki w szkole podstawowej na poziomie ISCED 1 w pierwszych czterech klasach wynosi 90 godz. rocznie i w dwóch następnych klasach wynosi 60 godz. rocznie. Na poziomie szkoły średniej ISCED 2 liczba godzin wynosi 50 rocznie.

Jeśli chodzi o oceny z przedmiotów artystycznych, to uczniowie najczęściej podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. W Grecji istnieją kryteria oceniania przedmiotów artystycznych i są nimi przykłady tego, co składa się na dobry poziom osiągnięć uczniów pod koniec procesu dydaktycznego. W szkole podstawowej w klasie 1 i 2 stosowane są komentarze słowne, w klasie 3 i 4 używana jest skala literowa, a w klasie 5 i 6 obowiązuje skala ocen werbalnych i liczbowych.

W Grecji nauczyciele w szkole podstawowej (ISCED 1) i szkole średniej (ISCED 2) stosują przy ocenianiu postępów ucznia różne skale ocen (tabele 6, 7 i 8).

- w szkole podstawowej (*Dimotiko scholio*) dla klasy 3 i 4 (skala literowa od A do D)

Tabela 6. Skala ocen stosowana w Grecji w szkole podstawowej dla klasy 3 i 4 w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Grecki system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
A	doskonały	6 (celujący)
B	bardzo dobry	5 (bardzo dobry)
C	dobry	4 (dobry)
D	dostateczny	3 (dostateczny)

- w szkole podstawowej (*Dimotiko scholio*) dla klasy 5 i 6 (skala liczbową od 10 do 1)

Tabela 7. Skala ocen stosowana w Grecji w szkole podstawowej dla klasy 5 i 6 w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Grecki system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
10–9	doskonały	6 (celujący)
8–7	bardzo dobry	5 (bardzo dobry)
6–5	dobry	4 (dobry)
4–1	dostateczny	3 (dostateczny)

- w szkole średniej I stopnia (*Gymnasio*) (skala liczbową od 20 do 1):

Tabela 8. Skala ocen stosowana w Grecji w szkole średniej I stopnia w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Grecki system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
20–18,5	doskonały	6 (celujący)
18,4–15,5	bardzo dobry	5 (bardzo dobry)
15,4–12,5	dobry	4 (dobry)
12,4–10,1	dostateczny	3 (dostateczny)
10	dopuszczający	2 (dopuszczający)
9–1	niedostateczny	1 (niedostateczny)

Przedmiot edukacja estetyczna realizowany jest najczęściej jako kształcenie interdyscyplinarne w formie ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami. Dodatkowym wsparciem dla międzyprzedmiotowej dydaktyki jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedmiotach o charakterze artystycznym. Jednym z popularniejszych narzędzi jest portal Cyfrowa Szkoła (Ψηφιακό Σχολείο)⁵⁷. Oferuje on bogate zasoby elektronicznych podręczników, pakiety dydaktyczne dla uczniów, pomoce dydaktyczne dla nauczycieli, gry dydaktyczne.

Ważnym elementem wspierającym edukację estetyczną w greckich szkołach są zewnętrzne programy i inicjatywy oświatowe różnych instytucji, organizacji, fundacji oraz sieci promujących i rozwijających idee edukacji kulturalnej. Jedną z takich instytucji jest Instytut Pedagogiczny (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο)⁵⁸ powołany w celu wspierania edukacji estetycznej i kulturalnej w szkolnictwie podstawowym i średnim. Instytut prowadzi badania naukowe, przygotowuje podręczniki, tworzy materiały dydaktyczne, pomaga w realizacji programów nauczania w zakresie edukacji estetycznej, historii sztuki, sztuk plastycznych, muzyki, sztuk wizualnych, teatru, tańca. Instytut ułatwia wirtualny dostęp do muzeów, wystaw i zabytków architektury. Udostępnia cyfrowe katalogi bibliotek, szkoli nauczycieli oraz organizuje i prowadzi zajęcia tematyczne (np. „Sztuka od czasów starożytnych aż do dzisiaj”, „Waluty starożytnej Grecji”, „Koło czasu”, „Kim jestem? Potrzeby moich uczuć i marzeń!”, „Strach w sztuce”)⁵⁹.

Duże znaczenie we wspieraniu szkolnych działań w kształtowaniu świadomości i wrażliwości kulturalnej uczniów ma udział szkół w różnego rodzaju wydarzeniach organizowanych przez ministerstwa i instytucje edukacyjne. Przykładowo od wielu lat Ministerstwo Edukacji co roku organizuje festiwal sztuki zatytułowany „Krajowe Kulturalne Igrzyska Uczniów” – jego celem jest uświadomienie uczniom wagi sztuki w edukacji i życiu. Innym przykładem jest program edukacyjny Narodowej Opery zatytułowany „Sekrety w Operze”⁶⁰.

Grecki system oświatowy dysponuje także programową ofertą pozalekcyjnych zajęć artystycznych, jednakże wykorzystanie ich w praktyce zależy od zainteresowania uczniów, ale też od możliwości finansowych placówek.

⁵⁷ [Http://ebooks.edu.gr/new/allmaterial.php](http://ebooks.edu.gr/new/allmaterial.php) [dostęp: 12 stycznia 2016 r.].

⁵⁸ [Http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=27](http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=27) [dostęp: 12 stycznia 2016 r.].

⁵⁹ [Http://www.e-yliko.gr/htmls/aisth_agogh/episk.aspx](http://www.e-yliko.gr/htmls/aisth_agogh/episk.aspx) [dostęp: 12 stycznia 2016 r.].

⁶⁰ [Http://www.nationalopera.gr/en/education/](http://www.nationalopera.gr/en/education/) [dostęp: 12 stycznia 2016 r.].

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

W Grecji kształcenie nauczycieli przedmiotów zintegrowanych dla szkół podstawowych odbywa się na poziomie uniwersyteckim (głównie w wyższych szkołach pedagogicznych), które kończą się uzyskaniem uniwersyteckiego tytułu zawodowego. Nauczyciele szkół średnich po ukończeniu 4-letnich studiów uzyskują uniwersytecki tytuł zawodowy w dziedzinie odpowiadającej przedmiotowi, którego uczą. Podjęcie pracy w zawodzie w szkołach państwowych (podstawowych i średnich) jest poprzedzone przystąpieniem do egzaminów konkursowych organizowanych przez Wysoką Radę ds. Rekrutacji Urzędników Służby Cywilnej – ASEP (Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού – ΑΣΕΠ)⁶¹. Nauczyciele szkół sektora publicznego zatrudnieni na wszystkich poziomach edukacyjny mają status urzędników służby cywilnej.

Edukacja artystyczna i kulturalna (edukacja estetyczna) w greckim szkolnictwie podstawowym (ISCED 1) realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych. Program kształcenia nauczycieli przedmiotów zintegrowanych przewiduje fakultatywny wybór przedmiotów artystycznych: sztuki plastyczne, muzyka, teatr lub taniec. W szkole podstawowej lekcje prowadzone są przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych, dla których często edukacja estetyczna jest specjalnością dodatkową. Nauczyciele w szkole średniej są to nauczyciele jednego lub kilku przedmiotów, więc w przypadku wyboru specjalności np. w przedmiotach sztuk wizualnych i muzyki obowiązkowymi obszarami pedagogicznego kształcenia będą: rozwój dziecka przez sztukę, program przedmiotów artystycznych, dydaktyka sztuki, historia sztuki, osobiste umiejętności artystyczne.

Wszyscy nauczyciele przedmiotów zintegrowanych oraz przedmiotów artystycznych, aby uzyskać prawo do nauczania, muszą uzyskać zawodowe uprawnienia pedagogiczne związane z nauczaniem przedmiotami artystycznymi.

Zawodowi artyści, ludzie sztuki i kultury, którzy chcieliby nauczać w szkole edukacji estetycznej lub innych specjalistycznych przedmiotów artystycznych, muszą ukończyć odpowiednie szkolenie dające uprawnienia dydaktyczno-pedagogiczne. Wyjątkiem są muzycy z dyplomem ukończenia konwersatorium, którzy mogą uczyć w państwowych szkołach podstawowych bez posiadania formalnych uprawnień pedagogicznych.

⁶¹ Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού, <https://www.asep.gr/asep/site/home.csp> [dostęp: 12 stycznia 2016 r.].

Hiszpania

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

W Hiszpanii obowiązek szkolny trwa 10 lat. Kształcenie jest obowiązkowe dla uczniów w wieku od 6 do 16 roku życia.

Szczegółowe kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- szkoła podstawowa (*Educación Primaria*) (ISCED 1) – wiek 6–12 lat,
- szkoła średnia I stopnia (*Educación Secundaria Obligatoria, ESO*) (ISCED 2) – wiek 12–16 lat.

Kształcenie obowiązkowe dzieli się na dwa poziomy: kształcenie na poziomie podstawowym, składające się z trzech dwuletnich etapów, oraz kształcenie na poziomie średnim I stopnia, trwające cztery lata.

Naukę w szkole podstawowej mogą rozpocząć dzieci, które ukończyły 6 lat. Jeśli liczba kandydatów jest większa niż liczba miejsc, stosuje się określone kryteria przyjęć (dochód w rodzinie, rejon szkoły i rodzeństwo w szkole). Przejście ze szkoły podstawowej do szkoły średniej I stopnia odbywa się automatycznie. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne zarówno w placówkach publicznych, jak i placówkach prywatnych finansowanych ze środków publicznych.

W Hiszpanii obowiązuje zdecentralizowany model administracji oświatowej, według którego odpowiedzialność za oświatę jest podzielona między państwo, wspólnoty autonomiczne, administrację lokalną i szkoły. Władze centralne zachowały odpowiedzialność tylko w zakresie ogólnych uregulowań oświatowych, a większość zadań została w 1978 r. przekazana 17 samorządom regionalnym (wspólnotom autonomicznym).

Do zadań centralnych władz oświatowych należy: ogólna organizacja systemu oświaty, ustalenie podstawowych wymagań dla szkół, podstawa programowa, ogólne plany kształcenia i regulacje dla kwalifikacji zawodowych i akademickich, podstawy programowe gwarantujące prawo i obowiązek sprawnego posługiwania się językiem hiszpańskim, międzynarodowa współpraca w obszarze edukacji.

Do zadań wspólnot autonomicznych należy: oświatowa odpowiedzialność administracyjna w obrębie ich terytoriów; tworzenie, autoryzacja i zarządzanie szkołami; wdrażanie państwowych regulacji dotyczących programów nauczania i regulacja poziomów, gałęzi, ocen i specjalizacji; poradnictwo i wsparcie dla uczniów; zarządzanie kadrami; inspekcja kształcenia; nadzór nad podręcznikami i innymi materiałami dydaktycznymi; ocena diagnostyczna w szkołach.

Do zadań administracji lokalnej należy: utrzymywanie i renowacja przedszkoli, szkół podstawowych; planowanie zajęć ponadprogramowych

i uzupełniających, monitorowanie kształcenia obowiązkowego; tworzenie rad szkoły w obrębie gminy.

Do zadań placówki szkolnej należy: organizacja procesu wychowawczego i dydaktycznego szkoły, dystrybucji przypisanych środków finansowych, dostosowanie działań wychowawczych do potrzeb uczniów i do specyfiki środowiska szkolnego. Szkoły są autonomiczne w sprawach organizacyjnych, edukacyjnych i finansowych.

Programy nauczania tworzy się na trzech poziomach: centralnym (krajowa podstawa programowa), wspólnot autonomicznych (przystosowanie do uwarunkowań historycznych, kulturowych, społecznych i ekonomicznych wspólnoty), szkolnym (zgodnie z potrzebami klasy).

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej są: środowisko naturalne, społeczne i kulturalne; edukacja artystyczna; wychowanie fizyczne; język hiszpański z literaturą; drugi język urzędowy wraz z literaturą wspólnoty autonomicznej; język obcy i matematyka; wychowanie obywatelskie i prawa człowieka. Czytanie ze zrozumieniem, wypowiedzanie się ustne i pisemne, komunikacja audiowizualna, technologia informacyjna i nauka w zakresie wartości są wprowadzane w ramach wszystkich przedmiotów.

Na poziomie szkoły średniej I stopnia obowiązkowe przedmioty to:

- pierwsze trzy lata nauki: nauki przyrodnicze, wiedza o społeczeństwie, geografia i historia, język hiszpański z literaturą, drugi język urzędowy wraz z literaturą wspólnoty autonomicznej, język obcy, matematyka, wychowanie obywatelskie i prawa człowieka (tylko jeden rok nauki), wychowanie fizyczne, edukacja plastyczna i wizualna, muzyka i technika. Dodatkowo podczas tych trzech lat uczniowie muszą wybrać przedmiot z fakultatywnego zestawu, który musi zawierać drugi język obcy i kulturę klasyczną,
- czwarty rok nauki: geografia i historia, język hiszpański z literaturą, drugi język urzędowy wraz z literaturą wspólnoty autonomicznej, matematyka i pierwszy język obcy, wiedza o społeczeństwie, etyka i wychowanie obywatelskie, wychowanie fizyczne. Dodatkowo uczniowie muszą wybrać trzy z następujących przedmiotów: fizyka i chemia, informatyka, biologia i geologia, drugi język obcy, technika, edukacja plastyczna i wizualna, łacina, muzyka. Uczniowie mogą także wybrać jeden lub więcej przedmiotów opcjonalnych zgodnie z ustaleniami danej wspólnoty autonomicznej.

Metody dydaktyczne są ustalane na poziomie szkoły przez zespoły nauczycieli. Nauczyciele mają dowolność w wyborze podręczników i innych materiałów dydaktycznych.

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i 2 hiszpańskie programy wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką hiszpańskie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła.

W Hiszpanii edukacja artystyczna i kulturalna na poziomie szkoły podstawowej jest prowadzona w ramach zintegrowanego nauczania różnych dziedzin sztuki i kultury, a przedmiot nazywany jest „sztuki plastyczne i wizualne”. Na poziomie szkoły średniej nauczanie ma charakter przedmiotowy.

W programie hiszpańskiej szkoły w obszarze edukacji artystycznej i kulturalnej znalazły się następujące przedmioty:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne, muzyka, teatr, sztuki medialne,
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: taniec,
- w ramach fakultetów: rękodzieło (ISCED 2) i teatr.

Minimalna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej w szkole podstawowej w ciągu roku wynosi 55, w szkole średniej I stopnia – 65. Wyznaczone wielkości odpowiadają krajowemu minimum programowemu, które obejmuje tylko 45–55 procent godzin. O ewentualnym zwiększeniu liczby godzin decydują władze wspólnot autonomicznych. Podobnie jak w innych krajach, także w Hiszpanii, edukacja artystyczna i kulturalna realizowana jest jako kształcenie interdyscyplinarne w formie ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami. Jednym z celów takiego podejścia jest nabycie przez uczniów ogólnych kompetencji artystycznych i kulturalnych. Obowiązkowym elementem wspomagającym edukację artystyczną i kulturalną jest stosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych tak w szkole podstawowe, jak i średniej, a jednym z celów wskazanych dla tych przedmiotów jest umie-

jętność wykorzystywania środków audiowizualnych i TIK do dokonywania obserwacji, szukania informacji, dopracowywania własnych wytworów plastycznych, wizualnych i muzycznych.

Z przedmiotów artystycznych uczniowie podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. Brak jest centralnie określonych kryteriów. Kryteria oceniania postępów w nauce z tych przedmiotów opartych na wyznaczonych celach lub umiejętnościach opracowują sami nauczyciele – indywidualnie lub jako grono pedagogiczne. Należy zwrócić uwagę, że uzyskanie oceny niedostatecznej z przedmiotów artystycznych nie ma wpływu na promocję ucznia z klasy do klasy.

W Hiszpanii na poziomie szkoły podstawowej przy ocenianiu postępów ucznia nauczyciele stosują skalę ocen przedstawioną w tabeli 9.

Tabela 9. Skala ocen stosowana w szkole podstawowej w Hiszpanii w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Hiszpański system oceniania		Polski system oceniania
symbol	opis	ocena i opis
SB	wybitny (<i>sobresaliente</i>)	6 (celujący)
NT	bardzo dobry (<i>notable</i>)	5 (bardzo dobry)
BI	dobry (<i>bien</i>)	4 (dobry)
SU	wystarczający (<i>suficiente</i>)	3 (dostateczny)
IN	niewystarczający (<i>insuficiente</i>)	1 (niedostateczny)

Na poziomie szkoły podstawowej nauczyciele oceniają postęp uczniów we wszystkich obszarach w całościowy i ciągły sposób. Promocja jest automatyczna wewnątrz każdego z cykli szkoły podstawowej, ale by przejść do następnego cyklu, uczeń musi spełniać cele programowe dla danego cyklu. Uczniowie, którzy otrzymają promocję do następnego cyklu, mimo negatywnej oceny w jednym lub większej liczbie obszarów, muszą otrzymać odpowiednie wsparcie dydaktyczne w celu nadrobienia zaległości.

Na poziomie szkoły średniej stosowana jest liczbowa skala ocen od 10 do 1 (tabela 10).

Na poziomie szkoły średniej I stopnia ocenianie jest ciągle i osobne dla każdego przedmiotu. Uczniowie, którzy uzyskali ocenę niedostateczną

Tabela 10. Skala ocen stosowana w szkole średniej w Hiszpanii w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Hiszpański system oceniania		Polski system oceniania
skala	opis	ocena i opis
10-9	wybitny (<i>sobresaliente</i>)	6 (celujący)
8-7	bardzo dobry (<i>notable</i>)	5 (bardzo dobry)
6	dobry (<i>bien</i>)	4 (dobry)
5	wystarczający (<i>suficiente</i>)	3 (dostateczny)
4-1	niewystarczający (<i>insuficiente</i>)	1 (niedostateczny)

z trzech lub większej liczby przedmiotów, muszą powtarzać cały rok, ponownie uczęszczając na wszystkie zajęcia.

Oprócz zajęć przedmiotowych i interdyscyplinarnych z obszaru edukacji artystycznej i kulturalnej hiszpańskie szkoły realizują programy pozalekcyjnych zajęć artystycznych i kulturalnych. Przykładowo poza kształceniem obowiązkowym istnieje oferta dobrze zorganizowanych specjalistycznych kursów z zakresu muzyki i tańca (*Enseñanzas elementales y profesionales de Música y Danza*)⁶² skierowana do dzieci objętych obowiązkiem szkolnym. Program składa się z 4-letniego kursu podstawowego dla dzieci w wieku 8 do 12 lat i 6-letniego kursu na poziomie średniozaawansowanym dla uczniów w wieku od 12 do 18 lat.

Oprócz zajęć i kursów pozalekcyjnych realizowane są projekty współpracy między szkołami i instytucjami kształcenia równoległego (muzea, galerie sztuki, teatry, koncerty), a także rozwijają ideę włączania artystów do projektów szkolnych (przedstawienia, tematyczne wystawy fotografii i malarstwa). Inicjatywy takie, ze względu na specyfikę systemu oświatowego Hiszpanii, powstają na poziomie wspólnot autonomicznych przy ścisłej współpracy władz lokalnych.

⁶² Información sobre las enseñanzas artísticas de música y danza, http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.eus/contenidos/informacion/dic7/es_2047/adjuntos/informacion_general_musica_danza_2013_c.pdf [dostęp: 14 stycznia 2016 r.]; Enseñanzas artísticas de Danza, <http://www.mecd.gob.es/educacion-mecd/areas-educacion/sistema-educativo/ensenanzas/ensenanzas-artisticas/danza.html> [dostęp: 14 stycznia 2016 r.].

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

W Hiszpanii kandydat na nauczyciela szkoły podstawowej musi ukończyć studia licencjackie lub magisterskie. Chcąc podjąć pracę w zawodzie, musi uzyskać tytuł nauczyciela ze specjalizacją w zakresie kształcenia na poziomie szkoły podstawowej (*Maestro en Educación Primaria*)⁶³. Nauczyciele szkoły podstawowej mają uprawnienia do prowadzenia nauczania zintegrowanego i sprawowania funkcji wychowawcy klasy. Nauczyciele szkoły średniej muszą ukończyć cztero-, pięcio- lub sześćoletnie studia wyższe. Program studiów przedmiotowych zawiera szkolenie pedagogiczne i dydaktyczne.

Edukacja artystyczna i kulturalna w hiszpańskim szkolnictwie podstawowym (ISCED 1) realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych. Ucząc przedmiotu „sztuka”, prowadzą zajęcia zintegrowane z teatru, sztuk wizualnych i tańca. Przedmioty: muzyka, języki obce i wychowanie fizyczne nauczane są przez nauczycieli przedmiotowych. Nauczyciele muzyki przygotowani są do wykonywania zawodu w specjalistycznych kolegiach nauczycielskich. Na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia (ISCED 2) lekcje prowadzone są przez nauczycieli przedmiotowych. Jednakże często nauczycielami przedmiotów artystycznych są osoby bez specjalistycznego przygotowania lub dla których jest to specjalność dodatkowa.

Wszyscy nauczyciele przedmiotów zintegrowanych oraz przedmiotów artystycznych, aby uzyskać prawo do nauczania, muszą uzyskać zawodowe uprawnienia pedagogiczne związane z nauczaniem przedmiotami artystycznymi. Zawodowi artyści, ludzie sztuki i kultury, którzy chcieliby nauczać specjalistycznych przedmiotów z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej, muszą także ukończyć kształcenie dające uprawnienia kwalifikacji pedagogicznych.

Irlandia

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

W Irlandii obowiązek szkolny trwa 10 lat. Kształcenie jest obowiązkowe dla uczniów w wieku od 6 do 16 roku życia.

Szczeble kształcenia objęte obowiązkiem szkolnym to:

- szkoła podstawowa (ISCED 1) – wiek 6–12 lat,
- szkoły ogólnokształcące lub zawodowe o różnym profilu kształcenia (*Community school, Comprehensive school, Vocational school, Voluntary secondary school*) (ISCED 2) – wiek 12–16 lat.

⁶³ Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

W Irlandii do szkoły przyjmuje się dzieci w wieku od 4 lat (choć kształcenie obowiązkowe rozpoczyna się dopiero w wieku 6 lat). Po ukończeniu szkoły podstawowej (w wieku 12 lat) uczniowie rozpoczynają naukę w pierwszym cyklu (*junior cycle*) szkoły średniej. Rodzice mogą wybrać szkołę. Kształcenie jest bezpłatne we wszystkich szkołach z wyjątkiem szkół finansowanych ze środków prywatnych.

Podstawowe zasady prawne dotyczące funkcjonowania oświaty uchwalane są przez Parlament, a odpowiedzialność za wdrożenie ich w życie spoczywa na rządzie⁶⁴. Jednolitym systemem oświaty zarządza Ministerstwo Edukacji i Umiejętności (ang. *Department of Education and Skills*; irl. *an Roinn Oideachais agus Scileanna*)⁶⁵. Głównym zadaniem ministerstwa jest organizacja systemu oświaty w taki sposób, aby umożliwić każdemu uczniowi rozwinięcie własnego potencjału intelektualnego, umiejętności, zdolności i talentów. Ponadto ministerstwo realizuje zadania związane z wdrażaniem rozwiązań poprawiających skuteczność procesu kształcenia, umożliwiających podnoszenie kwalifikacji i przekwalifikowanie zgodnie z potrzebami zmieniającego się rynku pracy. Do ustawowych zadań Ministerstwa Edukacji i Umiejętności należy także całościowe planowanie polityki oświatowej, pozyskiwanie środków oraz zapewnienie szerokiego zakresu usług wsparcia dla sektora edukacji⁶⁶. Wsparciem tym zajmuje się sieć ponad 30 instytucji, agencji, komitetów i wydziałów działających w ramach ministerstwa lub współpracujących z resortem. Są to instytucje zajmujące się między innymi pomocą wobec dzieci (Commission to Inquire into Child Abuse Act – CICA), finansowaniem oświaty (Education Finance Board – EFB), szkolnictwem wyższym oraz badaniami w różnych dziedzinach nauki (Higher Education Authority – HEA), wymianą i współpracą międzynarodową (The Exchange Bureau – Léargas), poradnictwem edukacyjnym (National Centre for Guidance in Education – NCGE), szkolnictwem zawodowym (Vocational Education Committees – VECs), stypendiami i grantami (Student Grants Appeals Board), transportem szkolnym (School Transport Appeals Board), itd.

Rolę doradczą i kontrolną nad całością działań Ministerstwa Edukacji i Umiejętności pełni ministerialny inspektorat (*Inspectorate*)⁶⁷. Inspektorat

⁶⁴ Wykorzystano materiały uzyskane za pośrednictwem Sieci Informacji o Edukacji w Europie – EURYDICE, materiały otrzymane z Ambasady Irlandii w Warszawie oraz dostępne na stronach internetowych irlandzkich instytucji oświatowych.

⁶⁵ <http://www.education.ie/en/> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

⁶⁶ Education Act, 1998, <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1998/act/51/enacted/en/html> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

⁶⁷ <http://www.education.ie/en/The-Department/Management-Organisation/Inspectorate.html> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

odpowiedzialny jest za ocenę szkół podstawowych, średnich oraz ośrodków kształcenia i doskonalenia zawodowego. Inspektorzy to doświadczeni nauczyciele, z których wielu pełniło wcześniej funkcje dyrektorów szkół, doradców metodycznych, ekspertów w dziedzinie projektowania programów nauczania, wdrażania innowacji dydaktycznych lub prowadzenia badań edukacyjnych. Do zadań inspektoratu należy:

- przeprowadzanie wizytacji w szkołach i ośrodkach kształcenia,
- dokonywanie ewaluacji pracy krajowych placówek edukacyjno-wychowawczych,
- doradztwo metodyczno-wychowawcze,
- promowanie języka irlandzkiego oraz dobrych praktyk edukacyjnych,
- publikowanie sprawozdań z przeprowadzonych kontroli,
- przygotowywanie raportów na temat programów nauczania, metod dydaktycznych i rozwiązywania problemów wychowawczych,
- upowszechnianie informacji na temat polityki edukacyjnej ministerstwa⁶⁸.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Główne wytyczne programów nauczania przedmiotów artystycznych i kulturalnych tworzone są na poziomie centralnym oświaty, a kwestie zakresu realizacji oraz metod pozostają w gestii nauczycieli.

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i 2 irlandzkie programy wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką irlandzkie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła.

W Irlandii w programach nauczania wśród przedmiotów związanych z edukacją artystyczną i kulturalną znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne i muzyka (ISCED 1),
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: taniec (z wychowaniem fizycznym), sztuki medialne,

⁶⁸ <http://www.education.ie/en/The-Department/Management-Organisation/Inspectorate.html#sthash.foXmqRau.dpuf> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

- w ramach fakultetów: sztuki plastyczne i muzyka (ISCED 2), rękodzieło (ISCED 1), taniec, teatr.

Minimalna roczna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej w pierwszych dwóch latach nauki w szkole podstawowej wynosi 92 godz., a w kolejnych sześciu latach nauki (4 lata w szkole podstawowej i 2 lata w szkole średniej) wynosi 110 godz. Liczba godzin przewidziana jest nie na poszczególne lata nauki, a na osiem lat nauki obowiązkowej ogółem. Wynika to z możliwości indywidualnego kształtowania przez nauczycieli sposobu realizacji programu nauczania z jednoczesną możliwością dostosowania liczby godzin do koncepcji dydaktycznej dla poszczególnych przedmiotów w kolejnych latach nauki.

W przedmiotach artystycznych uczniowie podlegają ocenianiu kształtującemu i sumującemu. Kryteria oceniania postępów w nauce opracowują sami nauczyciele – indywidualnie lub jako grono pedagogiczne. Najczęściej stosują komentarze słowne. Dla przedmiotów artystycznych brak jest jednolitej skali ocen, gdyż w Irlandii uczniowie są oceniani według określonych kryteriów dopiero podczas końcowego egzaminu, który przypada na zakończenie szkoły średniej (ISCED 2). Wtedy to wyznaczana jest skala ocen odnosząca się do różnych poziomów kompetencji. Poszczególne przedmioty jak i uzyskiwane dyplomy mogą mieć różną skalę ocen.

W tabeli 11 przedstawiono przykładową skalę ocen stosowaną w irlandzkim szkolnictwie średnim⁶⁹.

Ze względu na dużą swobodę realizacji przez nauczycieli treści programowych edukacja artystyczna i kulturalna realizowana jest najczęściej jako kształcenie interdyscyplinarne w formie ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie różnych dziedzin sztuki z innymi przedmiotami. Dodatkowym wsparciem dla międzyprzedmiotowej dydaktyki jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych) we wszystkich przedmiotach – w tym w przedmiotach o charakterze artystycznym. Używanie TIK zostało nawet wpisane do programów nauczania przedmiotów artystycznych.

W Irlandii instytucją, która wspiera wykorzystanie TIK w oświacie, jest Serwis Rozwoju Zawodowego dla Nauczycieli – PDST (*Professional Development Service for Teachers*)⁷⁰. PDST powstał w 2010 r. jako powszech-

⁶⁹ Grading System in Ireland, <http://www.classbase.com/countries/Ireland/Grading-System> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

⁷⁰ [Http://pdst.ie/](http://pdst.ie/) [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

Tabela 11. Skala ocen stosowana w szkolnictwie w Irlandii w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Irlandzki system oceniania			Polski system oceniania
stopień	skala	opis	ocena i opis
A	100–85,00	wspaniały (<i>excellent</i>)	6 (celujący)
B	84,99–70,00	bardzo dobry (<i>very good</i>)	5 (bardzo dobry)
C	69,99–55,00	dobry (<i>good</i>)	4 (dobry)
D	54,99–40,00	satysfakcjonujący (<i>satisfactory</i>)	3 (dostateczny)
E	39,99–25,00	słaby (<i>weak</i>)	2 (dopuszczający)
F	24,99–10,00	niedostateczny (<i>fail</i>)	1 (niedostateczny)
NG	9,99–0,00	nieklasyfikowany (<i>no grade</i>)	NK (nieklasyfikowany)

na, zintegrowana i międzysektorowa e-platforma usług wsparcia dla szkół. Utworzenie PDST było synonimem fuzji i restrukturyzacji wielu autonomicznych projektów wykorzystywania w edukacji technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym włączenia do całej struktury Narodowego Centrum Technologii w Edukacji – NCTE (*National Centre for Technology in Education*)⁷¹. PDST ma obecnie w Irlandii największą profesjonalną ofertę TIK dla potrzeb kształcenia dyrektorów szkół i nauczycieli np. przedmiotów artystycznych i kulturalnych. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się wśród uczniów i nauczycieli opracowane w interaktywnej formie elektronicznej treści programowe. PDST przy współpracy The Ireland Funds⁷² wspiera irlandzką kulturę i dziedzictwo narodowe przez zwiększanie publicznego dostępu do różnych form sztuki i inicjatyw artystycznych.

W ramach pozalekcyjnych działań artystycznych i kulturalnych skierowanych do młodzieży szkolnej placówki organizują wiele fakultatywnych zajęć pozalekcyjnych. Są to inicjatywy wypływające z potrzeb i zaintereso-

⁷¹ <http://www.asti.ie/operation-of-schools/outside-agencies/national-centre-for-technology-in-education/> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

⁷² <https://www.theirelandfunds.org/irish-culture-heritage> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

wań społeczności lokalnych, więc programy i charakter tych zajęć mogą się różnić od siebie. Najbardziej popularne są zajęcia muzyczne prowadzone często jako gra na instrumentach, śpiew chórny i taniec. Aktywność uczniów w obszarze edukacji artystycznej w palcówkach zewnętrznych zapewniają w Irlandii tzw. urzędy sztuki (*Arts Offices*), które ułatwiają przygotowanie oferty edukacyjnej dla młodzieży składającej wizytę w muzeach, galeriach sztuki, miejscach zabytkowych itp.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Zawód nauczyciela w Irlandii jest zawodem regulowanym, a nauczyciele mają status urzędników państwowych. Od roku szkolnego 2012/2013 każda osoba wykonująca ten zawód musi być zarejestrowana w Radzie ds. Nauczania (*Teaching Council*)⁷³. Rada pełni funkcję regulatora zawodu nauczycielskiego, określa standardy zawodowe w nauczaniu, weryfikuje przygotowanie merytoryczne nauczycieli i ich kwalifikacje zawodowe oraz dba o prestiż zawodu nauczyciela. W Irlandii funkcjonują dwa modele kształcenia nauczycieli – czteroletni i sześcioletni⁷⁴. Pierwszy z nich zakłada jednocześnie zdobywanie kompetencji pedagogicznych i przedmiotowych realizowane w trybie czteroletnich studiów pedagogiczno-przedmiotowych. Ten model przeznaczony jest dla osób planujących podjęcie pracy jako nauczyciel na poziomie szkolnictwa przedpodstawowego (*Early Start Programme*) oraz podstawowego (*Primary*). Drugi model przewiduje etap czteroletnich studiów w ramach wybranego przedmiotu, a następnie dwuletni etap zdobywania kompetencji pedagogicznych na studiach magisterskich. Ten model przeznaczony jest dla przyszłych nauczycieli w szkole średniej pierwszego i drugiego stopnia (*Junior Cycle i Senior Cycle*). Kształcenie nauczycieli dla *Primary schools* prowadzone jest w kolegiach pedagogicznych (*Colleges of Education*), które znane są w Irlandii z bardzo wysokich wymagań rekrutacyjnych. Absolwenci kolegiów otrzymują dyplom *Bachelor of Education degree (B.Ed.)* będący odpowiednikiem dyplomu licencjackiego. Kształcenie nauczycieli dla szkolnictwa średniego odbywa się w uniwersytetach w trybie studiów dwustopniowych (licencjat i magisterium) zakończonych dyplomem magisterskim (*Master*).

Edukacja artystyczna i kulturalna w szkole podstawowej najczęściej realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych, ale w niewielkiej liczbie szkół dyrektorzy zatrudniają także nauczycieli (przedmio-

⁷³ [Http://www.teachingcouncil.ie](http://www.teachingcouncil.ie) [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

⁷⁴ D. Dziewulak, *System szkolny Irlandii*, seria „Analizy BAS” nr 14(118), 2014, <http://www.bas.sejm.gov.pl/analizy.php> [dostęp: 29 stycznia 2016 r.].

towych) do prowadzenia konkretnych przedmiotów, jak teatr i muzyka. W programie kształcenia przyszłych nauczycieli przedmiotów zintegrowanych obowiązkowymi przedmiotami są: sztuki plastyczne, muzyka, teatr, taniec i sztuki wizualne. Jednym z warunków koniecznych do pomyślnego zakończenia studiów jest zademonstrowanie umiejętności w tych dziedzinach.

W programie kształcenia nauczycieli przedmiotowych do nauczania przedmiotów artystycznych w szkole średniej oprócz wybranych dziedzin studiów obowiązkowym kursem są sztuki wizualne i muzyka.

Zawodowi artyści, ludzie sztuki i kultury, którzy chcieliby nauczać w szkole specjalistycznych przedmiotów z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej, muszą ukończyć studia lub odpowiednie szkolenie dające uprawnienia dydaktyczno-pedagogiczne.

Niemcy

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

W Niemczech długość trwania obowiązku szkolnego zależna jest od kraju związkowego (landu) i rodzaju kształcenia. Kształcenie w pełnym wymiarze jest obowiązkowe dla uczniów od 6 do 15 lub 16 roku życia, a kształcenie w niepełnym wymiarze obowiązuje od 6 do 18 roku życia⁷⁵.

Obowiązek szkolny obejmuje następujące szczeble kształcenia:

- szkoła podstawowa (*Grundschule*) (ISCED 1) – wiek 6–10 lat (6–12, Berlin i Brandenburgia),
- szkoły średnie I stopnia (*Orientierungsstufe* – faza „orientacji” w różnych rodzajach szkół lub jako odrębna jednostka organizacyjna) (ISCED 2) – wiek 10–12 lat,
- szkoły średnie I stopnia *Gymnasium*, *Realschule*, *Hauptschule*, *Gesamtschule* (rodzaje szkół prowadzące kilka cykli kształcenia) (ISCED 2) – wiek 10/12–15/16 lat,
- szkoły średnie II stopnia (ISCED 3) – wiek od 15/16 do 18/19 lat.

Na ogół uczniów przyjmuje się do *Grundschule* od 6 lat. Dzieci objęte obowiązkiem nauki szkolnej wstępują do jednakowej dla wszystkich lokal-

⁷⁵ Kształcenie w pełnym wymiarze jest obowiązkowe w wieku od 6 do 15 lat w większości landów (Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Hamburg, Hesja, Meklemburgia-Pomorze Przednie, Dolna Saksonia, Nadrenia Północna-Westfalia w *Gymnasium*, Nadrenia-Palatynat, Saara, Saksonia, Saksonia-Anhalt, Szlezwik-Holsztyn) lub 16 lat (Berlin, Brandenburgia, Brema, Nadrenia Północna-Westfalia w innych typach szkół poza *Gymnasium*, Turynia), a kształcenie w niepełnym wymiarze jest obowiązkowe do wieku 18 lat dla osób, które nie uczęszczają do szkoły w pełnym wymiarze.

nej szkoły podstawowej. Przejście ze szkoły podstawowej do jednej z kilku rodzajów szkół średnich odbywa się zgodnie z różnymi przepisami, zależnie od ustawodawstwa danego kraju związkowego. O wyborze szkoły średniej I stopnia decydują rodzice z dziećmi, na podstawie oceny dokonanej przez szkołę podstawową. Przyjęcie do różnych szkół średnich może być uzależnione od wyników w nauce i/lub decyzji władz edukacyjnych. Kształcenie obowiązkowe jest w całości bezpłatne.

W Niemczech zgodnie z ustawą zasadniczą (*Grundgesetz*)⁷⁶ i wynikającą z niej federalną strukturą państwa odpowiedzialność za oświatę została rozdzielona między władze federalne i kraje związkowe. Koordynacja spraw oświatowych między landami i władzami centralnymi odbywa się w ramach Stałej Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury krajów związkowych Republiki Federalnej Niemiec – KMK (*Kultursministerkonferenz*)⁷⁷.

Zadania rządu federalnego w dziedzinie edukacji obejmują między innymi ustanawianie przepisów wyznaczających ogólne ramy współpracy oświatowej między szczeblem federalnym i landami, np. w zakresie planowania edukacji i promowania badań. Za ustawodawstwo i administrację oświatową odpowiadają przede wszystkim landy oraz władze nadzorujące szkoły na niższym administracyjnym szczeblu (*Schulamt*). Ministerstwa edukacji w landach odpowiedzialne są za ustalanie programów nauczania, zalecanie metod nauczania i zatwierdzanie do użytku szkolnego pomocy i podręczników. Programy i treści nauczania opracowywane są w taki sposób, aby spełniały kryteria zawarte w przyjętych przez Stałą Konferencję krajowych standardach kształcenia.

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Do przedmiotów nauczanych w szkole podstawowej należą: czytanie, pisanie, arytmetyka, wprowadzenie do przedmiotów przyrodniczych i społecznych, wychowanie plastyczne, wychowanie muzyczne, wychowanie fizyczne i religia. Programy nauczania na poziomie szkolnictwa średniego pierwszego stopnia zależą od rodzaju i typu placówki, ale zazwyczaj stanowią kontynuację przedmiotów ze szkoły podstawowej i obejmują co najmniej jeden język obcy oraz przedmioty przyrodnicze i społeczne. W programach szkolnictwa średniego drugiego stopnia obowiązkowo znajdują się przedmioty z następujących trzech grup: 1) języki, literatura, przedmioty humanistyczne; 2) przedmioty społeczne oraz 3) matematyka, przedmioty przyrodnicze, technika. Programy kształcenia zawodowego w szkołach

⁷⁶ <https://www.bundestag.de/grundgesetz> [dostęp: 6 lutego 2016 r.].

⁷⁷ <https://www.kmk.org/> [dostęp: 6 lutego 2016 r.].

o profilu zawodowym obejmują język niemiecki, przedmioty społeczne, matematykę, przedmioty przyrodnicze, język obcy i wychowanie fizyczne oraz przedmioty zawodowe.

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 niemieckie programy wskazują między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką niemieckie programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu, wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła oraz wpojenie zainteresowania sztuką na całe życie.

W programach nauczania poszczególnych landów wśród konkretnych przedmiotów w obszarze edukacji artystycznej i kulturalnej znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne, muzyka, rękodzieło,
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: sztuki medialne,
- w ramach fakultetów: teatr, taniec⁷⁸.

Minimalna roczna liczba godzin przeznaczonych na przedmioty obowiązkowe z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej w pierwszych dwóch latach nauki na poziomach ISCED 1 wynosi 100 godz. rocznie, w kolejnych czterech – 110 godz. rocznie, a na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia – 60 godz. rocznie.

W Niemczech brak jest ogólnych kryteriów oceniania postępów w nauce w przedmiotach artystycznych. Kryteria takie opracowują sami nauczyciele – indywidualnie lub jako grono pedagogiczne. Na wszystkich poziomach powszechną praktyką jest ocena ciągła, prowadzona na podstawie wypowiedzi pisemnych i ustnych. W większości przypadków oceny dokonuje nauczyciel. W szkole podstawowej uczniowie są automatycznie promowani z klasy pierwszej do drugiej. Od drugiej klasy szkoły podstawowej uczniowie, w zależności od wyników w nauce, mogą być promowani bądź powtarzać klasę. Decyzja o promocji ucznia jest podejmowana na podstawie stopni, jakie uczeń otrzymuje na koniec roku szkolnego (od-

⁷⁸ Taniec prowadzony jest w 62 szkołach podstawowych w Nadrenii Północnej -Wesfalii.

notowywanych na świadectwie – *Zeugnis*). Decyzję podejmują nauczyciele uczący danego ucznia (*Klassenkonferenz*) lub cała rada pedagogiczna, czyli wszyscy nauczyciele danej szkoły (*Lehrerkonferenz*). Decyzja o promocji lub jej braku jest odnotowywana na świadectwie. Uczniowie, którzy osiągnęli zadowalający poziom na zakończenie nauki w szkole średniej I stopnia, otrzymują świadectwo ukończenia szkoły (*Hauptschulabschluss* i *Mittlerer Schulabschluss*).

W Niemczech nauczyciele na poziomie ISCED 1 i ISCED 2 stosują przy ocenianiu postępów ucznia z przedmiotów artystycznych i kulturalnych liczbową skalę ocen od 1 (bardzo dobry) do 5 (niedostateczny), co przedstawiono w tabeli 12.

Tabela 12. Skala ocen stosowana w szkolnictwie podstawowym w Niemczech w odniesieniu do polskiego systemu oceniania

Niemiecki system oceniania		Polski system oceniania
stopień	opis	ocena i opis
1	bardzo dobry (<i>sehr gut</i>)	5 (bardzo dobry)
2	dobry (<i>gut</i>)	4 (dobry)
3	dostateczny (<i>befriedigend</i>)	3 (dostateczny)
4	dopuszczający (<i>ausreichend</i>)	2 (dopuszczający)
5	niedostateczny (<i>mangelhaft</i>)	1 (niedostateczny)

Ze względu na duże zróżnicowanie typów szkół i stosowanych w nich metod nauczania charakterystyczną cechą szkolnictwa niemieckiego jest to, że edukacja artystyczna i kulturalna realizowana jest jako kształcenie interdyscyplinarne i jako kształcenie przedmiotowe. W szkole podstawowej nauczyciele najczęściej korzystają ze ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie przedmiotów artystycznych z innymi przedmiotami. W szkołach średnich kształcenie artystyczne i kulturalne odbywa się w formie zajęć przedmiotowych. W niektórych landach przedmioty z dziedziny edukacji artystycznej umieszcza się w planach nauczania, tak aby przeplatać konkretne przedmioty. Przykładowo w jednym roku nauki sztuki wizualne, w następnym muzyka i w kolejnym znowu sztuki wizualne.

Oprócz zajęć przedmiotowych i interdyscyplinarnych z obszaru edukacji artystycznej i kulturalnej niemieckie szkoły realizują program wizyt

uczniów w miejscach związanych z kulturą. W niektórych landach wybrane muzea jako zachętę oferują jeden dzień w tygodniu z bezpłatnym wejściem dla grup szkolnych.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Edukacja artystyczna i kulturalna w niemieckim szkolnictwie podstawowym (ISCED 1) realizowana jest przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych. Na poziomie szkoły średniej pierwszego stopnia przedmioty artystyczne prowadzone są przez nauczycieli przedmiotowych, jednakże często nauczycielami przedmiotów artystycznych są osoby, dla których jest to specjalność dodatkowa.

Nauczyciele w szkołach publicznych zatrudniani są przez władze oświatowe landu i z reguły mają status urzędnika państwowego. Kształcenie nauczycieli szkół podstawowych i średnich odbywa się na uniwersytetach oraz w kolegiach sztuk pięknych lub kolegiach muzycznych. Na zakończenie studiów zdają państwowy egzamin (*Staatsprüfung*) na ogół złożony z dwóch dziedzinowych przedmiotów kierunkowych i z pedagogiki. Zgodnie z uzgodnieniami Stałej Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury dyplomy są uznawane wzajemnie przez kraje związkowe. Nauczyciele w szkołach podstawowych są nauczycielami przedmiotów zintegrowanych, a w szkołach średnich – nauczycielami przedmiotowymi.

Wielka Brytania

Organizacja i struktura obowiązkowej edukacji publicznej

Struktura organizacyjna systemu szkolnego Wielkiej Brytanii nie jest jednolita. Administracja szkolna jest zdecentralizowana, a zarządzanie i odpowiedzialność za kształt i funkcjonowanie oświaty spoczywa w rękach władzy centralnej i lokalnej każdego spośród czterech części składowych (*constituent part*) kraju – Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej. Struktury oświatowe Anglii i Walii są relatywnie podobne, natomiast systemy szkolne Szkocji i Irlandii Północnej regulowane są odrębnymi ustawami. Występują w nich inne typy szkół, inne programy i odmienne organizacje pracy szkolnej.

Anglia

W Anglii kształcenie jest obowiązkowe dla uczniów w wieku od 5 do 16 lat, ale wiele dzieci rozpoczyna naukę już w klasie zerowej (*reception*) szkoły podstawowej w wieku 4 lat.

Obowiązek szkolny obejmuje następujące szczeble kształcenia:

- szkolnictwo podstawowe (*primary education*) (ISCED 1) – wiek 5–11 lat,
- szkolnictwo średnie I stopnia (*secondary education*) (ISCED 2) – wiek 11–16 lat.

Program kształcenia obowiązkowego jest podzielony na tzw. kluczowe cztery etapy – KS (*key stages*):

- KS1 (wiek 5–7 lat),
- KS2 (wiek 7–11 lat),
- KS3 (wiek 11–14 lat),
- KS4 (wiek 14–16 lat).

Większość uczniów przechodzi ze szkoły podstawowej (*primary school*) do szkoły średniej (*secondary school*) w wieku 11 lat, choć w niektórych regionach Anglii uczniowie uczęszczają do *middle school* w wieku, odpowiednio, od 8 lub 9 roku życia do 12 lub 13 roku życia. Wiele szkół średnich I stopnia prowadzi również kształcenie na poziomie średnim II stopnia dla uczniów będących w wieku powyżej 16 lat.

W Anglii za organizację oświaty odpowiadają Ministerstwo Edukacji – DfE (*Department for Education*)⁷⁹ oraz Ministerstwo ds. Biznesu, Innowacji i Umiejętności – BIS (*Department for Business, Innovation and Skills*)⁸⁰. Do obowiązków DfE należą: planowanie i monitorowanie organizacji edukacji w szkołach, zapewnianie zintegrowanych usług dla najmłodszych oraz koordynacja polityki dotyczącej dzieci i młodzieży. BIS jest odpowiedzialne za kształcenie ustawiczne, innowacje, szkolnictwo wyższe i działalność gospodarczą. Ponadto kontrolę nad usługami realizowanymi na rzecz dzieci, szkół, kolegiów, systemu kształcenia nauczycieli, kształcenia w miejscu pracy i edukacji dorosłych sprawuje pozaresortowa rządowa instytucja: Urząd ds. Standardów Kształcenia, Usług na Rzecz Dzieci i Umiejętności – Ofsted (*Office for Standards in Education, Children's Services and Skills*)⁸¹.

Na szczeblu lokalnym organizacją kształcenia w szkołach finansowanych ze środków publicznych zajmują się 152 organy lokalnych władz różnego szczebla. Ramy prawne dla dotowanych szkół podstawowych i średnich dzieli je na szkoły lokalne (*community schools*), szkoły społeczne (*voluntary*

⁷⁹ <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-education> [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

⁸⁰ <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-business-innovation-skills> [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

⁸¹ <https://www.gov.uk/government/organisations/ofsted> [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

schools) oraz szkoły fundacyjne (*foundation schools*). Większość stanowią szkoły lokalne. Wszystkie szkoły mają szeroką autonomię organizacyjną.

Walia

W Walii kształcenie jest obowiązkowe dla uczniów w wieku od 5 do 16 lat, ale wiele dzieci rozpoczyna naukę już w klasie zerowej szkoły podstawowej w wieku 4 lat.

Obowiązek szkolny obejmuje następujące szczeble kształcenia:

- szkolnictwo podstawowe (*primary education*) (ISCED 1) – wiek 5–11 lat,
- szkolnictwo średnie I stopnia (*secondary education*) (ISCED 2) – wiek 11–16 lat.

Program kształcenia obowiązkowego jest podzielony na tzw. kluczowe etapy – KS (*key stages*):

- KS1 (wiek 5–7 lat),
- KS2 (wiek 7–11 lat),
- KS3 (wiek 11–14 lat),
- KS4 (wiek 14–16 lat).

W Walii za organizację oświaty odpowiadają Ministerstwo Edukacji i Umiejętności – DfES (*Department for Education and Skills*)⁸² oraz Inspektorat Edukacji i Szkolenia w Walii – Estyn (*Inspectorate for Education and Training in Wales*)⁸³. DfES odpowiada za organizację systemu szkolnictwa, a zadaniem Estyn jest zapewnienie niezależnej służby kontroli oraz doradztwa w sprawie jakości i standardów funkcjonowania walijskich placówek szkolnych.

Organizacją kształcenia na poziomie lokalnym zajmują się powołane do tego 22 oświatowe jednostki władz lokalnych. Ich podstawowymi zadaniami są: zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w szkołach, zapewnienie wysokich standardów wychowawczo-dydaktycznych oraz przeciwdziałanie zjawiskom niepożądanym wśród dzieci młodzieży.

Szkocja

Obowiązek szkolny w Szkocji wynosi 11 lat i obejmuje dzieci oraz młodzież w wieku od 5 do 16 roku życia.

⁸² [Http://gov.wales/topics/educationandskills/?lang=en](http://gov.wales/topics/educationandskills/?lang=en) [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

⁸³ [Http://www.estyn.gov.wales/](http://www.estyn.gov.wales/) [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

Obowiązek szkolny realizowany jest w ramach następujących szczebli kształcenia:

- szkoła podstawowa (*primary school*) (ISCED 1) – wiek 5–12 lat,
- szkoła średnia I stopnia (*secondary school*) (ISCED 2) – wiek 12–16 lat.

Program kształcenia obowiązkowego w szkole podstawowej podzielony jest na siedem etapów oznaczanych literą P (*primary*), a w szkole średniej na cztery etapy – S (*secondary*): P1 (wiek 5–6 lat), P2 (wiek 6–7 lat), P3 (wiek 7–8), P4 (wiek 8–9), P5(9–10), P6 (10–11), P7 (11–12), S1 (12–13), S2 (13–14), S3 (14–15), S4 (15–16).

W Szkocji za ogólny nadzór nad edukacją i rozwojem usług edukacyjnych odpowiada Premier Szkocji. W jego imieniu obowiązki te wykonuje Sekretarz ds. Edukacji i Kształcenia Ustawicznego (*Secretary for Education & Lifelong Learning*)⁸⁴. Jest wspierany przez dwóch ministrów – Ministra ds. Dzieci i Młodzieży (*Minister for Children & Young People*)⁸⁵ oraz Ministra ds. Kształcenia, Nauki i Języków Szkocji (*Minister for Learning, Science & Scotland's Languages*)⁸⁶. Do ich zadań między innymi należy organizacja szkolnictwa obowiązkowego, średniego, wyższego oraz kształcenia ustawicznego, poprawa standardów szkolnych jakości poziomu kształcenia, ochrona praw dzieci, dbałość o jakość i kultywowanie tradycji języków Szkocji.

Około 96% uczniów kształci się w szkołach finansowanych ze środków publicznych. Szkoły niepubliczne nie otrzymują środków publicznych na swoją działalność i nie podlegają lokalnym władzom. Organizacją kształcenia finansowanego ze środków publicznych zajmują się 32 rady terytorialne (*unitary councils*), szkockie władze lokalne – SLAs (*Local Authorities*). Odpowiadają za zatrudnianie pracowników szkół, obsługę finansową większości usług edukacyjnych oferowanych przez szkoły oraz za nadzór nad wdrażaniem polityki edukacyjnej rządu. Dyrektorzy szkół administrują budżetem szkół przyznanym przez władze lokalne, kierują i zarządzają szkołą, opracowują program dydaktyczny i wychowawczy szkoły.

System edukacyjny w Szkocji wykształcił wiele instytucji, firm, agencji zajmujących się doradztwem, szkoleniami i konsultacjami dla nauczycieli.

⁸⁴ <http://www.gov.scot/About/People/Ministers/Cabinet-Secretary-for-Education-and-Lifelong-Learn> [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

⁸⁵ <http://www.gov.scot/About/People/Ministers/Minister-for-Children-and-Young-People> [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

⁸⁶ <http://www.gov.scot/About/People/Ministers/Minister-for-Learning> [dostęp: 9 lutego 2016 r.].

Do najważniejszych należą: Education Scotland⁸⁷, Scottish Qualifications Authority⁸⁸, Scottish Council for Research in Education⁸⁹, Scottish Funding Council⁹⁰, General Teaching Council for Scotland⁹¹. Podmioty te oferują pomoc nauczycielom pracującym w zawodzie oraz przygotowującym się do podjęcia pracy. Zapewniają porady w sprawach związanych z organizacją nauczania, doborem narzędzi i metod dydaktycznych, dostępnych kursów i szkoleń dla nauczycieli.

Irlandia Północna

W Irlandii Północnej kształcenie obowiązkowe rozpoczyna się dla uczniów w wieku od 4 lat i trwa do 16 roku życia⁹².

Obowiązek szkolny realizowany jest w ramach następujących szczebli kształcenia:

- szkoła podstawowa (*primary school*) (ISCED 1) – wiek 4–11 lat,
- szkoła średnia I stopnia (*secondary school*) (ISCED 2) – wiek 11–16 lat.

Program kształcenia obowiązkowego jest podzielony na cztery kluczowe etapy, tzw. KS (*key stages*):

- KS1 (wiek 4–7 lat),
- KS2 (wiek 7–11 lat),
- KS3 (wiek 11–14 lat),
- KS4 (wiek 14–16 lat).

W Irlandii Północnej za organizację systemu oświaty odpowiada Ministerstwo Edukacji – DE (*Department of Education*)⁹³. Za kształcenie ustawiczne i szkolnictwo wyższe odpowiedzialność ponosi Ministerstwo Zatrudnienia i Kształcenia – DEL (*Department for Employment and Learning*). Na poziomie lokalnym organizacją szkolnictwa zajmują się lokalne jednostki władzy oświatowej, tzw. ELBs (*Education and Library Boards*).

⁸⁷ <http://www.educationscotland.gov.uk/> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁸⁸ <http://www.sqa.org.uk/sqa/70972.html> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁸⁹ <http://www.eep.ac.uk/dnn2/Organizations/SCRE/tabid/86/Default.aspx> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹⁰ <http://www.sfc.ac.uk/aboutus/aboutus.aspx> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹¹ <http://www.gtcs.org.uk/home/home.aspx> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹² *Structure of the education system in Northern Ireland 2014–15*, <https://www.nfer.ac.uk/nfer/eurydice/publications/structure-diagram-ni.cfm> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹³ <https://www.deni.gov.uk/> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

Nauczanie i ocenianie przedmiotów artystycznych i kulturalnych

Główne wytyczne programów nauczania przedmiotów artystycznych i kulturalnych tworzone są dla Anglii, Walii i Irlandii Płn. na poziomie centralnym ich administracji oświatowej, a kwestie zakresu realizacji oraz doboru metod pozostawione są gestii nauczycieli. W Szkocji odpowiedzialność za wytyczne rozdzielona została jednakowo między poziom centralny i lokalną władzę oświatową.

Wśród celów i zadań przedmiotów artystycznych i kulturalnych dla szkolnictwa poziomu ISCED 1 i ISCED 2 programy Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Płn. wskazują na zbieżność celów, między innymi na: umiejętności artystyczne, przekazanie wiedzy i jej zrozumienie, umiejętność dokonania interpretacji krytycznej dzieła, świadomość dziedzictwa kulturowego, umożliwienie indywidualnej ekspresji artystycznej, rozumienie różnorodności kulturowej. Wśród celów nauczania bezpośrednio związanych ze sztuką programy akcentują stworzenie uczniowi możliwości zetknięcia się z różnymi doświadczeniami i różnymi sposobami artystycznego wyrazu oraz wyrobienie umiejętności wykonywania lub prezentowania dzieła.

W Wielkiej Brytanii w programach nauczania wśród przedmiotów związanych z edukacją artystyczną i kulturalną znalazły się:

- w ramach przedmiotów obowiązkowych: sztuki plastyczne i muzyka (Anglia, Walia, Szkocja i Irlandia Płn.), rękodzieło (Anglia, Walia i Irlandia Płn.), teatr (Szkocja),
- w ramach przedmiotów łączonych z innym nieartystycznym przedmiotem: taniec (Anglia, Walia, Szkocja i Irlandia Płn.) i teatr (Anglia, Walia i Irlandia Płn.).

System oceniania osiągnięć szkolnych ucznia w Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Płn. jest zróżnicowany i zależy od wieku i zdolności ucznia, przedmiotu i metody nauczania, poziomu edukacyjnego i systemu oceniania przyjętego przez nauczyciela. W szkołach podstawowych ze względu na charakter pracy szkolnej uczniowie oceniani są w sposób opisowy. Pozwala to zarówno nauczycielom, jak i rodzicom na ocenę tego, co dziecko opanowało, a czego jeszcze nie. W świadectwach szkolnych ocena ma charakter opisowy. W szkole średniej uczniowie podlegają ocenie opisowej i/lub literowej, i/lub liczbowej. Niektórzy nauczyciele oprócz opisowej oceny stosują jeszcze skalę procentową. Inni stosują skalę alfabetyczną od A+ (polska ocena 6) do F (polska ocena 1). W niektórych regionach stosuje się także skalę od 10 do 1, gdzie 10 to ocena celująca, a 1 niedostateczna.

W przedmiotach artystycznych uczniowie podlegają ocenianiu kształtującym i sumującemu. W Anglii, Walii i Szkocji kryteria oceniania po-

stępów w nauce przedmiotów artystycznych opracowane zostały przez centralne władze oświatowe tych krain. W Irlandii Płn. brak jest takich kryteriów. We wszystkich krainach, w których ułożono kryteria oceniania (z wyjątkiem Szkocji), określono skale ocen. W Anglii i Walii program każdego nauczanego przedmiotu artystycznego zawiera ośmiostopniową skalę opisową wiedzy i umiejętności. Skala nie jest ograniczona do wymaganych norm poziomu zrozumienia zagadnień dla określonego wieku ucznia, gdyż celem jest odpowiednie zróżnicowanie dydaktyczne w zależności od możliwości ucznia (indywidualizacja nauczania).

W Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Płn. szkoły na poziomie ISCED 1 i ISCED 2 mają szeroką autonomię w ustalaniu podziału liczby godzin przedmiotów artystycznych. Władze oświatowe poszczególnych krain określają wyłącznie minimalną roczną liczbę godzin dydaktycznych, jaką szkoły mogą przeznaczyć dla konkretnego przedmiotu. Wszystkie przedmioty wchodzące w zakres edukacji artystycznej i kulturalnej są w Wielkiej Brytanii obowiązkowe, ale o liczbie godzin dydaktycznych decydują poszczególne szkoły i nauczyciele. Daje to możliwości indywidualnego kształtowania przez nauczycieli sposobu realizacji programu nauczania z jednoczesną możliwością dostosowania optymalnej liczby godzin do koncepcji dydaktycznej poszczególnych przedmiotów w kolejnych latach nauki.

Ze względu na dużą swobodę realizacji przez nauczycieli treści programowych edukacja artystyczna i kulturalna realizowana jest w Szkocji i Irlandii Płn. najczęściej jako kształcenie interdyscyplinarne w formie ścieżek międzyprzedmiotowych, które tworzone są przez łączenie różnych dziedzin sztuki z innymi przedmiotami. W Anglii i Walii różne dziedziny sztuki traktowane są najczęściej jako osobne przedmioty. Dodatkowym wsparciem dla nauczania przedmiotów artystycznych jest wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych. Przykładowo w Szkocji wprowadzono projekt „The Consolarium”⁹⁴ z przeznaczeniem dla używania gier edukacyjnych przez nauczycieli i uczniów. Innym programem, który bardzo mocno promują i dofinansowują szkockie władze oświatowe, jest „Kreatywność w edukacji” (*Creativity in Education*)⁹⁵. Celem jest pobudzenie młodych ludzi do uruchomienia i wykorzystania własnej kreatywności poprzez pracę w grupach nad projektami o tematyce artystyczno-kul-

⁹⁴ <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/approaches/ictineducation/gamesbasedlearning/consolarium.asp> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹⁵ <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/approaches/creativity/> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

turalnej. Portal Education Scotland⁹⁶ proponuje nauczycielom, rodzicom i uczniom multimedialne materiały wyjaśniające, czym jest kreatywność w nauce i dlaczego ważne są takie umiejętności we współczesnym świecie. Kreatywność w edukacji poprzez sztukę i kulturę stała się w Szkocji ważnym kierunkiem rozwoju systemu oświatowego. Inny portal o nazwie Creativity Portal⁹⁷ stanowi bazę twórczych internetowych narzędzi edukacyjnych, przykładów dobrych praktyk pozwalających na wykorzystanie twórczych pomysłów w dziedzinie artystycznej i kulturalnej.

W roku 2013 szkockie władze oświatowe przygotowały „Plan kreatywnej edukacji 2013” (*Scotland’s Creative Learning Plan 2013*)⁹⁸, którego celem jest w najbliższych 10 latach rozwój wśród szkockich uczniów kreatywności myślenia, działania i funkcjonowania w życiu społecznym i zawodowym. Partnerami tego programu są szkockie najważniejsze podmioty rządowe, gospodarcze i oświatowe: Scottish Government, Creative Scotland, Education Scotland, College Development Network and Association of Directors of Education in Scotland, Skills Development Network, General Teaching Council for Scotland i The Scottish Qualification Authority.

Oprócz inicjatyw organizacji, stowarzyszeń oraz władz oświatowych Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Płn. także na poziomie ogólnokrajowym istnieją programy i organizacje wspierające edukację kulturalną dzieci i nauczycieli. Przykładem może być Krajowe Stowarzyszenie Edukacji na Rzecz Sztuki i Projektowania – NSEAD (*National Society for Education in Art and Design*)⁹⁹. Do jego zadań należy wspomaganie programowe, metodyczne i dydaktyczne nauczycieli plastyki, rzeźby, sztuki, rzemiosła lub projektu (designu) prowadzących zajęcia w szkołach podstawowych i średnich. NSEAD oferuje do wykorzystania w pracy edukacyjnej: narzędzia dydaktyczne, interaktywne technologie informacyjne i komunikacyjne w sztuce i projektowaniu, publikacje specjalistyczne (dostęp do książek, czasopism – w tym do „International Journal of Art & Design Education”), wyniki prac badawczych, zaproszenia na konferencje i szkolenia oraz oferty doskonalenia zawodowego.

W ramach pozalekcyjnych działań artystycznych i kulturalnych skierowanych do młodzieży szkolnej placówki szkolne w Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Płn. organizują wiele fakultatywnych zajęć pozalekcyjnych. Ze

⁹⁶ <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/approaches/creativity/> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹⁷ <http://creativityportal.org.uk/> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹⁸ <http://www.creativescotland.com/resources/our-publications/plans-and-strategy-documents/scotlands-creative-learning-plan-2013> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

⁹⁹ <http://www.nsead.org/home/index.aspx> [dostęp: 10 lutego 2016 r.].

względu na charakter organizacji systemu szkolnego w poszczególnych *constituent part* Wielkiej Brytanii są to inicjatywy wypływające z potrzeb i zainteresowań społeczności lokalnych, więc programy i charakter tych zajęć mogą się różnić. Najbardziej popularne są zajęcia muzyczne prowadzone często jako gra na instrumentach, śpiew chórалny i taniec.

Nauczyciele przedmiotów artystycznych i kulturalnych

W Wielkiej Brytanii nauczyciele zatrudniani są przez władze lokalne lub poszczególne placówki szkolne. Nauczyciele nie są urzędnikami państwowymi. W Anglii i Walii nauczyciele muszą posiadać status wykwalifikowanego nauczyciela (*qualified teacher status*), a w Irlandii Płn. formalne uprawnienia do nauczania (*eligibility to teach*). Kształcenie nauczycieli może przebiegać według modelu równoległego lub etapowego. Na model równoległy składają się trzy- lub czteroletnie studia licencjackie na kierunku pedagogicznym kończące się uzyskaniem tytułu *bachelor of education*. Kształcenie w modelu etapowym zakłada studia licencjackie na wybranym kierunku związanym z przedmiotem nauczania, a następnie roczne studia pedagogiczne, w wyniku których uzyskuje się świadectwo podyplomowych studiów w dziedzinie edukacji – PGCE (*Postgraduate Certificate in Education*). W Anglii i Walii istnieją również inne ścieżki kształcenia, między innymi kształcenie w niepełnym wymiarze, kształcenie elastyczne i kształcenie w miejscu pracy. Nauczyciele szkół podstawowych kształcą się zwykle jako nauczyciele przedmiotów zintegrowanych, a nauczyciele szkół średnich specjalizują się w poszczególnych przedmiotach.

W Szkocji nauczyciele szkół podstawowych (i przedszkoli) muszą ukończyć czteroletni cykl studiów prowadzący do uzyskania dyplomu licencjackiego z pedagogiki – BEd (*Bachelor of Education*) lub dla osób posiadających licencjat z innej dziedziny zawodowej – roczny program zawodowy dla szkół podstawowych, tzw. PGDE (*Professional Graduate Diploma in Education*). Nauczyciele, którzy zamierzają podjąć pracę w publicznych szkołach podstawowych i średnich, oprócz ukończonych studiów muszą mieć uprawnienia pedagogiczne – TQ (*Teaching Qualification*) i być zarejestrowani jako nauczyciele w Naczelnej Radzie Nauczycielstwa dla Szkocji – GTCS (*General Teaching Council for Scotland*). Wszyscy nauczyciele, którzy dopiero uzyskali kwalifikacje zawodowe, mogą pracować przez jeden rok szkolny na stanowisku nauczyciela-stażysty w ramach „Programu wprowadzania nauczycieli do zawodu” (*Teacher Induction Scheme*). Większość nauczycieli szkół średnich po uzyskaniu tytułu zawodowego w konkretnej dziedzinie, w której zamierzają nauczać (np. język angielski, muzyka, wychowanie fizyczne), uzyskuje dyplom studiów w dziedzinie edukacji (*Pro-*

fessional Graduate Diploma in Education) i dopiero wtedy rozpoczyna pracę w zawodzie nauczycielskim.

W Wielkiej Brytanii placówki szkolne mają całkowitą autonomię w podejmowaniu decyzji, w jakiej formule dydaktycznej będą nauczane przedmioty artystyczne i kulturalne. W szkole podstawowej najczęściej realizowane są przez nauczycieli przedmiotów zintegrowanych, ale mogą to być także nauczyciele przedmiotowi do prowadzenia konkretnych przedmiotów, jak sztuki plastyczne, muzyka, teatr lub taniec. W programie kształcenia przyszłych nauczycieli przedmiotów zintegrowanych przedmioty z dziedziny edukacji artystycznej (sztuki plastyczne, muzyka, teatr, taniec i sztuki wizualne) są zwykle częścią innego obowiązkowego przedmiotu.

Zawodowi artyści, ludzie sztuki i kultury, którzy chcieliby nauczać w szkole specjalistycznych przedmiotów z dziedziny edukacji artystycznej i kulturalnej, muszą ukończyć studia lub odpowiednie szkolenie dające uprawnienia dydaktyczno-pedagogiczne.

Podsumowanie

Analiza programów nauczania oraz podejmowanych rozwiązań szkolnych i pozaszkolnych w szkolnictwie obowiązkowym dziesięciu wybranych państw europejskich wskazuje, że edukacja kulturalna jako przedmiot szkolny może być realizowana jako „edukacja do kultury” lub jako wprowadzanie w otaczającą nas kulturę, na przykład przez zaznajomienie uczniów z jej elementami – sztuki plastyczne, muzyka, rękodzieło, teatr, taniec, architektura, sztuki medialne.

Wydaje się, że najbardziej widocznym wspólnym mianownikiem dla edukacji kulturalnej realizowanej w systemach oświatowych omówionych w artykule jest:

- traktowanie edukacji kulturalnej jako przedmiotu obowiązkowego łączącego obszar edukacji artystycznej i kulturalnej najczęściej wypełnianego przez dwa przedmioty – sztuki plastyczne i muzyka,
- przybliżenie uczniowi najważniejszych dzieł kultury i uświadomienie wagi dziedzictwa kulturalnego,
- umożliwienie uczniowi stworzenia i zaprezentowania własnego dzieła z obszaru kultury np. z wykorzystaniem obszaru sztuk medialnych,
- stworzenie możliwości zetknięcia się z różnymi formami artystycznego wyrazu i umożliwienie uczniowi dokonania interpretacji krytycznej dzieła.

Przeгляд systemów oświatowych jedenastu państw europejskich skłania także do refleksji, że współczesne przeobrażenia w obszarach edukacji stały się naturalną konsekwencją dynamicznych zmian w sferze życia politycznego, gospodarczego i społecznego globalnego świata. Wyraźnie uwidocznił się pogląd, że celem współczesnej szkoły powinien być nieskrępowany rozwój osobowości uczniów, wykształcenie człowieka samodzielnego, myślącego, kreatywnego i jednocześnie wrażliwego oraz otwartego na kulturę i jej pośrednie i bezpośrednie przejawy. Zatem edukacja kulturalna staje się coraz bardziej znaczącym fragmentem kształcenia ogólnego w masowej, obowiązkowej szkole, pełniąc ważną rolę szeroko rozumianej edukacji humanistycznej w zglobalizowanym świecie.

Bibliografia

Źródła polskie

- Dziwulak D., *Obowiązek szkolny w Unii Europejskiej*, seria „Analizy BAS” nr 9(34), 2010, <http://www.bas.sejm.gov.pl/analizy.php>.
- Dziwulak D., *System szkolny Irlandii*, seria „Analizy BAS” nr 14(118), 2014, <http://www.bas.sejm.gov.pl/analizy.php>.
- Dziwulak D., *Systemy szkolne Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1997.
- Edukacja artystyczna i kulturalna w szkołach w Europie*, FRSE, Warszawa 2010.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz.U. 2015 poz. 843.
- Ustawa z 29 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2016, poz. 35.

Źródła zagraniczne

- Décret relatif à la mise en oeuvre, la promotion et le renforcement des Collaborations entre la Culture et l'Enseignement (D. 24-03-2006 M.B. 22-05-2006 Modifications D. 30-04-2009 - M.B. 09-07-2009 D. 03-04-2014 - M.B. 14-08-2014), http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/30655_002.pdf.
- Grundgesetz, <https://www.bundestag.de/grundgesetz>.
- Irish Education Act, 1998 (Number 51 of 1998), <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1998/act/51/enacted/en/html>.
- Tableau des projets de collaboration durable 2015–2016 sélectionnés, http://www.culture-enseignement.cfwb.be/index.php?eID=tx_nawsecuredl&u=0&file=fileadmin/sites/cult_ens/upload/cult_ens_super_edi-

- tor/cult_ens_editor/documents/Decret/Tableau_projets_durables_2015-2016_selectionnes.pdf&hash=37d4124339191cc9f9bebd1b285120f7a1c91d19.
- Loi d'orientation et de programme pour l'avenir de l'école (L. n° 2005-380 du 23-4-2005. JO du 24-4-2005), <http://www.education.gouv.fr/bo/2005/18/MENX0400282L.htm#loi>.
- Décret n°2015-372 du 31 mars 2015 relatif au socle commun de connaissances, de compétences et de culture (JO du 2-4-2015; BOEN n°17 du 23-4-2015), http://www.education.gouv.fr/pid25535/bulletin_officiel.html&cid_bo=87834.
- Loi n° 2013-595 du 8.07.2013 d'orientation et de programmation pour la refondation de l'école de la République, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027677984&dateTexte=&categorieLien=id>.
- Loi n°88-20 du 6 janvier 1988 relative aux enseignements artistiques, <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027677984&dateTexte=&categorieLien=id>.
- Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899>.
- Structure of the education system in Northern Ireland 2014-15, <https://www.nfer.ac.uk/nfer/eurydice/publications/structure-diagram-ni.cfm>.